

Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

Praha 2014

Bc. Klára Setničková

Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

Rasová hygiena v nacistickém Německu

Racial Hygiene in Nazi Germany

Vedoucí práce:

ThDr. Kamila Veverková, Th.D.

Autor:

Bc. Klára Setničková

2014

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí mé práce ThDr. Kamile Veverkové, Th.D., která mi byla po celou dobu zpracovávání mé diplomové práce ochotna pomoci a jejími cennými radami a připomínkami dovedla mou práci až do této podoby. Především bych také ráda poděkovala za podporu mé rodině a ten největší dík patří mé drahé mamince, protože mě celý život svědomitě vedla ke studiu, ale bohužel jí nebylo dopřáno dožít se tohoto dne, kdy píšu toto poděkování.

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato diplomová práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne 5. 5. 2014

podpis:

Anotace

Tato diplomová práce s názvem „Rasová hygiena v nacistickém Německu“ pojednává stručně o základech rasové hygieny ve světě, ale především v samotném Německu. Popisuje vznik a postupný vývoj německé eugeniky s důrazem na období existence Třetí říše. Dále ukazuje souhlasné i odmítavé zapojení německých lékařů do této problematiky, její dopad na veřejnost a v neposlední řadě užívání principů této „vědy“ v praxi, což krom zvyšování porodnosti árijských žen, založení experimentu Lebensborn apod. zahrnovalo snahy o sterilizaci, projekt eutanazie dospělých, dětí i postižených, poněmčování dětí atd. Do této práce jsem zahrnula nejen konečné řešení židovské otázky, ale také popisy vybraných koncentračních táborů a ghatt, protože je nelze od této problematiky odtrhnout. Čtenář se zde také dočte informace o norimberském soudním procesu s nacistickými lékaři a o zrůdných mnohdy devastačních pokusech, které vykonávali na lidech.

Annotation

This thesis called “Racial hygiene in Nazi Germany” briefly describes the basis of racial hygiene in the world, but above all in Germany itself, it describes the birth and development of German eugenics stressing the era of The Third Empire. Then it shows both the approving and refusing engagements of German medical practitioners in these issues, its effect on the public and also using the principles of this ”science” in reality, which in addition to the birth rate increasing of German women, founding of the “Lebensborn” experiment included also the attempts to sterilize, project of euthanasia of the adults, children and disabled people, Germanization of children etc.

In this dissertation I have involved not only the final solution of Jewish question, but also descriptions of selected concentration camps and ghettos because they cannot be separated from this topic. Reader will also get information about Nuremberg judge process with the Nazi doctors and their awful - often devastating experiments on human beings.

Klíčová slova

Eugenika, rasová hygiena, nacismus, Třetí říše, Židé, experiment, koncentrační tábory, ghetta, pokusy

Key words

Eugenics, racial hygiene, Nazism, Third Empire, Jews, experiment, Concentration camps, ghettos, experiments

Obsah

Úvod.....	10
1. Dějiny eugeniky ve světě a speciálně v Německu	13
1.1. Sociální darwinismus	14
1.2. Spolek pro rasovou hygienu.....	15
1.3. Rasová hygiena a rasismus.....	16
1.4. Otázky dědičnosti.....	18
1.5. Rasová hygiena a vědecké instituce.....	19
1.6. Nástin lidské genetiky a rasové hygieny	21
1.7. Lékaři a nacistické hnutí	22
1.8. Úřad pro rasovou politiku (Rassenpolitisches Amt)	25
2. Norimberské zákony a uplatňování nacistické rasové hygieny v praxi.....	26
2.1. Norimberské zákony	26
2.2. Sterilizace	30
2.3. Eutanazie	34
2.3.1. Propagace eutanazie	34
2.3.2. Eutanazie dětí	35
2.3.3. Eutanazie dospělých – program T4.....	37
2.4. Medicínské zabíjení v praxi	39
2.5. Program T4 v Polsku a konečné řešení	41
2.6. Divoká eutanazie	42
2.7. Nesouhlas s lékařským zabíjením	43
2.7.1. Odpůrci z řad psychiatrů	43
2.7.2. Odpůrci z řad církve.....	44
2.8. Program 14f13.....	46

2.8.1. Fáze Operace 14f13.....	46
2.8.2. Počet obětí projektů T4 a 14f13	47
3. Třetí říše a ženy	48
3.1. Mateřství	48
3.2. Svobodné matky	49
3.3. Experiment Lebensborn	50
3.3.1. Cíle a funkce experimentu Lebensborn.....	51
3.3.2. Financování projektu.....	52
3.3.3. Péče o rodičky s dětmi	52
3.3.4. Poněmčování	53
3.3.5. Lidice.....	55
3.4. Norské ženy.....	56
4. Konference se Wannsee a vznik konečného řešení	58
4.1. Vybrané nacistické koncentrační tábory a ghetta.....	59
4.1.1. Terezínské ghetto	59
4.1.2. Varšavské ghetto	60
4.1.3. Lodžské ghetto	62
4.1.4. Dachau.....	62
4.1.5. Chełmno	63
4.1.6. Treblinka	64
4.1.7. Osvětim	66
5. Norimberské soudy s válečnými zločinci	68
5.1. Osvětim a blok 10	70
5.2. Antropologický výzkum – sbírka židovských skeletů	72
5.3. Experimenty s podchlazováním	73

5.4. Regenerace kostí, svalů a nervů a experimenty s transplantacemi kostí.....	74
5.5. Experimenty s tyfem	75
Závěr	77
Seznam použité literatury	78
Summary	82

Úvod

Odůvodnění práce

Jen o málokterém období bylo vydáno tolik knih a natočeno takové množství dokumentárních filmů jako o druhé světové válce. Většina těchto materiálů se zabývá válkami, významnými osobnostmi, holocaustem apod., ale téma rasové hygieny jako základu árijského myšlení zůstává minimálně v naší zemi stále podstatně opomíjeno. Téměř každý tedy dobře ví, co to byly koncentrační tábory a co se zde dělo, dále že Říšské Německo považovalo za své největší nepřátele Židy (Romy, Slované atd.), ale málokde se dočteme, proč tomu tak bylo. Z čeho vlastně tyto názory a chování skutečně vychází. Domnívám se, že každý kdo se alespoň minimálně zajímá o holocaust a genocidu, by měl vědět, z čeho německá rasová hygiena vycházela a jak se postupně vyvíjela.

I to byl jeden z důvodů, proč jsem se rozhodla napsat diplomovou práci s názvem „Rasová hygiena v nacistickém Německu“. Dalším neméně důležitým faktem bylo, že se o druhou světovou válku zajímám v podstatě od útlého dětství a postupem času se můj zájem soustředil vyloženě na oblast genocidy a zvěrstva páchaná na nevinných lidech. Svým způsobem jsem byla ovlivněna i tím, že bratr mé prababičky byl vězněn v Mauthausenu za odbojovou činnost a ač jsem ho bohužel nezažila, od mala jsem reprodukovatě slýchávala jeho smutné vzpomínky. Toto kruté břímě si s sebou bohužel nesl po zbytek života.

Cíl práce

Hlavním cílem mé práce je systematicky vysvětlit a objasnit, na jakých základech a z čeho vlastně vycházela nacistická rasová ideologie, ukázat její vývoj v průběhu několika století, ukázat zřůdnost této nacistické mašinérie, kdy pojem člověk ztratil význam, a přimět čtenáře se nad tímto tématem hluboce zamyslet.

Struktura práce

Tuto diplomovou práci jsem pomyslně rozdělila do pěti částí, které na sebe logicky navazují a bez nichž bych nemohla podat komplexní výklad tohoto tématu. První část se zabývá dějinami a teoretickými východisky německé rasové hygieny, druhá část se týká negativní eugeniky a uvedení těchto východisek do praxe, ve třetí části se věnuji pozitivní eugenice, ve čtvrté části jsem se zaměřila na popis vybraných židovských ghett a koncentračních táborů a v poslední části popisuji norimberský proces s nacistickými lékaři a trýznivé pokusy na vězňích.

V první části čtenáře uvádím do historie eugeniky ve světě a především v Německu s cílem poukázat na názorové předchůdce nacistické rasové hygieny. Dále se zde věnuji postupnému vývoji a rozmachu tohoto „vědeckého oboru“ na akademické půdě a mezi souvěrci.

V druhé části se věnuji popisu uvedení principů rasové hygieny do praxe a jejich uplatňování, Norimberským zákonům i samotným činům sloužícím k likvidaci „méněcenných“ ras.

Třetí část naopak podává výklad týkající se nacistické pozitivní eugeniky, kde +se čtenář dozví, jaké postavení měly ženy ve Třetí říši, dočte se, za jak důležitý fakt pokládali Nacisté zvýšení porodnosti německých a později i norských žen. Uvádím zde i vysvětlení a základní informace o experimentu Lebensborn, který vznikl na základě iniciativy samotného Himmlera. Do této kapitoly jsem zařadila také podkapitolu týkající se Lidic a poněmčování dětí.

Neoddělitelnou součástí nacistického názoru o méněcennosti některých ras byla existence židovských ghett a koncentračních táborů. Právě z tohoto důvodu jsem této problematice vyčlenila třetí část mé diplomové práce, která začíná kapitolou o konferenci ve Wansee, následně přechází k popisu ghett, koncentračních táborů a zruďných experimentů na lidech, které se právě zde pod vedením lékařů děly.

V poslední čtvrté části se zabývám norimberským procesem s nacisty před Mezinárodním soudním tribunálem. Konkrétně jsem se zaměřila na proces č. 1, který se týkal obvinění dvaceti nacistických lékařů z důvodu vykonávání hrůzných experimentů na lidech.

Tuto část považuji za nezbytnou z hlediska spravedlnosti, ač se jí tehdy většina nacistických lékařů bohužel vyhnula.

1. Dějiny eugeniky ve světě a speciálně v Německu

Počátky vědeckého rasismu můžeme najít již v době osvícenství. Stoupenci (například Joseph Arthur Comte de Gobineau) této teorie byli přesvědčeni o tom, že nemoc či působení podnebí utváří výslednou rasu a také že tyto rasy jsou si rovny ohledně povahy a důstojnosti.

Lidé v této době věřili v lepší budoucnost a vkládali do ní velké naděje ohledně překonání sexuálních, rasových a společenských rozdílů. V průběhu francouzské revoluce došlo ke zrušení různých šlechtických výsad, psala se pojednání o právech žen a i Židům se dostalo v určité míře občanských práv. Nicméně stále převládal ve společnosti názor, že výsada rovnosti, bratrství a volnosti není určena pro každého. Například John Locke se věnoval obchodu s otroky z Afriky a „obhajoval otroctví jako přirozený důsledek vztahů, které plynou z vedení spravedlivé války“¹. Jiní osvícenští filozofové podmiňovali svobodu užitím rozumu, jímž ale není stejnou měrou obdařen každý člověk. Například David Hume přirovnával inteligenci papouška k inteligenci černocha a byl přesvědčen, že tato rasa nikdy nedosáhne stejné úrovně jako Evropané.²

Teprve v druhé polovině 19. století došlo k podrobnějšímu zájmu badatelů o problém rasy. Přelomový spis „*Esej o nerovnosti lidských ras*“³ publikovaný hrabětem Arthurem de Gobineauem⁴ v letech 1853 – 1855 má v této oblasti velký význam. Gobineau zde totiž uveřejňuje svou myšlenku o tom, že primárním hybným činitelem světových dějin je samotná rasa a její „rasová vitalita“, což ilustruje na příkladu rozkvětu Řecka a úpadku Říma. Dalším významem Arthura Gobineaua je, že jeho dějiny jsou již považovány za vědecké.

¹ převzato z PROCTOR, Robert N. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, 18 s. ISBN 978-80-200-1763-5. Proctor odkazuje na dílo Farra. Srovnej: J. FARR, So Vile and Miserable an Estate: The Problem of Slavery in John Locke's Political Thought, *Political Theory* 14, 1986, s. 263-289.

² HUME, David. *The Philosophical Works of David Hume*. Volume III, Bristol: Thoemmes Press, 1996, s. 228.

³ DE GOBINEAU, Arthur. *O nerovnosti lidských plemen*. Praha: Orbis, 1942.

⁴ Arthur de Gobineau se narodil 14. července 1816 a zemřel 13. října 1882, byl francouzským aristokratem a spisovatelem, proslavil se a rozvíjením rasových teorií o „árijské rase“ ve své knize *Esej o nerovnosti lidských plemen* obhajováním teorie nadřazenosti bílé rasy.

Kolem poloviny 19. století se poté věda stává zdrojem hospodářské, průmyslové a vojenské moci. Vědy se začíná čím dál více používat k vysvětlování toho, proč se různé věci mají tak, jak se mají. V této době vychází spis Cesare Lombrose⁵ „*L'uomo delinquente*“, kde se snaží popsat typy lidí inklinujících ke zločinům podle tělesných znaků a tvaru hlavy. Na americkém Jihu se zase lékaři před rokem 1865 snaží popsat některé choroby, které přisuzují černošům, čímž chtějí dokázat, že podrobení černošů bylo nevyhnutelné. „Samuel Cartwright tak chtěl doložit, že černoši „spotřebují méně kyslíku než bílí lidé“, a proto trpí řadou nemocí, které je objevují jen u této rasy, například „pojídání hlíny“ (cachexia Africana) a „chorobná touha utéct“ (drapetomania).“⁶

1.1. Sociální darwinismus

Za zlomové dílo ve vědeckém rasismu a v dějinách biologického determinismu je považována Darwinova⁷ kniha „*O vzniku druhů přírodním výběrem*“, která byla vydána v roce 1859⁸. Význam této knihy tkví v tom, že autor přichází s tvrzením, že se lidé vyvíjeli po stovky a miliony let, ale především že se lidské rasy vydaly různým směrem za účelem adaptace na různá prostředí, ve kterých začaly žít.

Z této knihy vycházeli i němečtí sociální darwinisté například Wilhelm Schallmayer⁹ a Alfred Ploetz¹⁰, kteří se obávali počátku domnělé degenerace lidské rasy, jež dle nich

⁵ Ezechia Marco Lombroso se narodil 6. listopadu 1835 a zemřel 19. října 1909, byl italským lékařem, biologem a kriminologem. Vycházel ze studií frenologie, aby nakonec přišel s teorií, že zločinné sklony jsou vrozené a jsou rozpoznatelné ve fyziognomických znacích člověka.

⁶ PROCTOR, Robert N. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 20. ISBN 978-80-200-1763-5.

⁷ Narodil se 12. února 1809, zemřel 19. dubna 1882, byl britským přírodovědcem a zakladatelem evoluční biologie. Evoluční teorii opíral o přírodní a pohlavní výběr.

⁸ DARWIN, Charles. *O vzniku druhů přírodním výběrem*. Praha: Academia, 2007, ISBN 978-80-200-1492-4.

⁹ Narodil se 10. února 1857 v Mindelheimu, zemřel 4. října 1919 v Kraillingu. Byl německým lékařem, který spolu s Alfredem Ploetzem založil tzv. rasovou hygienu v Německu.

¹⁰ Narodil se 22. srpna 1860, zemřel 20. března 1940. Byl německým lékařem a biologem, zabýval se eugenikou.

způsobovali lékaři péčí o slabší jedince, kteří by v přírodě jinak neměli šanci přežít. Dalším problémem, kterým se zabývala tato teorie, bylo to, že se lidé zdraví a talentovaní rozmnožují daleko pomaleji než lidé nepřizpůsobiví a chudí. Za prostředek zastavení tohoto zjištění považovali státní intervence.

Právě v reakci na tyto obavy vznikla na konci 19. století v Německu rasová hygiena či eugenika. V roce 1895 Alfred Ploetz vydává spis „*Die Tüchtigkeit unserer Rasse und der Schutz der Schwachen*“, který pokládá základy rasové hygieny, kdy nejde o dobro jedince, ale celé rasy. Zde tento autor varuje před nejrůznějšími druhy sociální „kontraselekce“ vedoucími k degeneraci lidské rasy. Jako postupy, které mají tomuto zamezit, uvádí například – omezení plození dětí mezi příbuznými, velmi mladými a naopak velmi starými lidmi. Důsledně zde Ploetz varuje před lékařskou péčí o slabé, neduživé jedince, protože bez jejich pomoci by v přírodě nebyli schopni přežít a plodit další potomky. Řešením tohoto problému by však mohlo být dle autora, kdyby bylo možné identifikovat a následně eliminovat záporné vlastnosti rasy už v zárodečných buňkách.

1.2. Spolek pro rasovou hygienu

Alfred Ploetz založil v roce 1904 *Archiv für Rassen und Gesellschaftsbiologie* (Archiv pro rasovou a sociální biologii), který zkoumal, jaké jsou základní optimální podmínky k udržení a vývoji rasy. Spolu s antropologem Richardem Thurnwaldem, právníkem Anastasiem Nordenholzem a psychiatrem Ernstem Rüdinem založil v roce 1905 *Spolek pro rasovou hygienu*, zasazující se o zlepšování lidské rasy a prevenci proti mísení ras, jejímž cílem bylo zabránit úpadku německého národa.¹¹ Podmínkou členství v tomto spolku byl slib, že pokud by se uchazeč ukázal nějakým způsobem „nevyhovující“, vzdal by se možnosti vstupu do manželství. To, jak se rasová hygiena v prvních dvou stoletích 20. století stávala všeobecně uznávanou součástí německých lékařských věd, ukazuje nárůst členů tohoto spolku. Zatímco v roce založení měl spolek 32 členů, o dva roky později jich bylo již 100.

¹¹ BEDŮRFTIG, Friedemann. *Třetí říše a druhá světová válka: Lexikon Německého národního Socialismu*. Praha: Prostor, 2004, s. 311.

Postupně proto do roku 1910 docházelo k zakládání místních poboček v Berlíně, Mnichově, Freiburgu a Stuttgartu.

V roce 1907 došlo ke změně názvu spolku na *Internationale Gesellschaft für Rassenhygiene* a o tři roky později se ustavila jeho první zahraniční pobočka s názvem *Sällskap för Rashygien* ve Švédsku. Po první světové válce došlo ještě k většímu rozmachu spolku a k zakládání dalších poboček v Drážďanech, Kielu, Brémách, Štýrském Hradci, Württembergu, Vídni, Münsteru, Osnabrücku, Solingenu, Barmen – Elberfeldtu, Wuppertalu, Dolním Slezsku, Leverkusenu, Vechta – Cloppenburgu, Kolíně nad Rýnem a ve státě Baden. S tímto narůstal i počet členů *Spolku pro rasovou hygienu*. Zatímco v období před 1. světovou válkou měl jen několik členů, v roce 1930 jich bylo více než tisíc tři sta. V tomto období dochází k zakládání dalších poboček, a to ve Vestfálsku, Holštýnsku, Východním Frísku, Horním Slezsku, Görlitzu a Erfurtu. V roce 1941 došlo k vytvoření místní pobočky v Praze a v roce 1943 v Opavě. Toto byla pravděpodobně poslední pobočka, která byla založena.

Rasoví hygienici měli obavy především z degenerace rasy. Jako příklad lze uvést Dr. Agnes Bluhmovou¹², která kritizovala rasovou hygienu moderního porodnictví. Největší nebezpečí viděla v tom, že u porodu umírá stále méně žen, což byl podle ní problém zejména kvůli tomu, že moderní medicína umožňovala přežití žen slabých, které by bez lékařské pomoci nebyly schopné porodit.¹³

1.3. Rasová hygiena a rasismus

Do dvacátých let 20. století nebyla rasová hygiena nějak zvlášť zaměřená proti židovským obyvatelům. Alfred Ploetz ve svém spise „Die Tüchtigkeit unserer Rasse und der Schutz der

¹² Narodena 9. ledna 1862 v Konstantinopoli, zemřela 12. listopadu 1943 v Beelitz, byla německou specialistkou na gynekologii. Dále se zabývala rasovou hygienou a genetikou, aktivně bojovala za práva žen.

¹³ PROCTOR, Robert N. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 26. ISBN 978-80-200-1763-5.

Schwachen“¹⁴ tvrdí, že jeho rasová hygiena není antisemitská. Naopak se o Židech a Árijcích vyjadřoval jako o dvou vysoce kulturních rasách. Odmítal také představu o existenci čisté rasy, to považoval za blud, protože od nepaměti dochází k jejich míšení, které může rasám přinášet určité výhody. Jako příklad uvedl Japonce, kteří za svou úspěšnost vděčí právě smíšení rasy mongolské a malajské. Jeden z prvních členů Spolku pro rasovou hygienu Schallmayer kritizoval spolu s Rüdinem, Ploetzem a Bluhmovou různé skupiny, které se v této době nechaly oslepit gobineauovskými vizemi nordické nadřazenosti. Alfred Grotjahn¹⁵, který je označován za zakladatele německého sociálního lékařství, považoval rasovou hygienu za obecně uznávaný předmět zájmu lékařství. Spíše než názvu rasová hygiena užíval pojmu eugenika, protože chtěl předejít spojování s rasistickými myšlenkami sociálně – antropologického rázu. Rasová hygiena byla podle jeho názoru pouze jedním z prvků širšího programu zdravotnické péče.¹⁶

Musíme si ale také uvědomit, že „mnozí z těch, kdo sami sebe považovali za pokrokové, ve skutečnosti sympatizovali s nativistickými či protofašistickými předpoklady“.¹⁷ Například profesor antropologie na Německé univerzitě v Praze Karl Valentin Müller¹⁸, který se v průběhu 20. let čím dál tím více sblížoval s různými nacionalistickými a rasistickými variantami socialismu, chtěl dokázat fakt, že nejméně vážnými postavami socialistického hnutí jsou především lidé „nordického“ typu, z tohoto důvodu sbíral statistické údaje, díky kterým napočítal 75 – 80 % blondýnů ve vedení textilních

¹⁴ PLOETZ, Alfred. *Die Tüchtigkeit unserer Rasse und der Schutz der Schwachen. Ein Versuch über Rassenhygiene und ihr Verhältnis zu den humanen Idealen, besonders zum Socialismus. Grundlinien einer Rassen-Hygiene*, 1. Theil. Fischer, Berlin 1895; wieder BoD 2010 ISBN 1148798412.

¹⁵ Narodil 25. listopadu 1869 v Schladenu, zemřel 4. září 1931 v Berlíně. Byl německým lékařem a zároveň prvním profesorem sociální hygieny v Německu.

¹⁶ GROTJAHN, Alfred. *Erlebtes und Erstrebttes*. Berlín, 1932.

¹⁷ PROCTOR, Robert N. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 31. ISBN 978-80-200-1763-5

¹⁸ Narodil 26. března 1896, zemřel 3. srpna 1963. Byl sociologem, sociálním antropologem, eugenikem, a vysokoškolským pedagogem, sympatizoval s nacismem.

odborů.¹⁹ Z Mülerova případu ale nelze tvrdit, že by byla pro sociální demokraty marxistického ražení rasa podstatným tématem. V posledních letech Výmarské republiky navíc docházelo k napadání rasové hygieny ze strany příspěvatelů listu socialistických lékařů *Der Sozialistische Arzt*.

Spolek pro rasovou hygienu byl přesvědčen o nadřazenosti nordické rasy nad ostatními. Na 5. výročním zasedání tohoto spolku v březnu 1914 došlo k rozpoutání diskuze, jestli má být členství ve spolku omezené jen na příslušníky určité rasy. I přesto, že někteří příslušníci žádali možnost členství i pro „žlutou rasu“, dospělo se k závěru, že by se mělo omezit jen na rasu „nordickou“ čili „bílou“.

Zásadní roli v přechodu od výmarské k nacistické rasové hygieně hrála činnost jednoho z nejvýznamnějších vydavatelů německé lékařské literatury, Juliuse Friedricha Lehmana²⁰ V roce 1917 založil časopis s nacionalistickou tematikou *Deutschlands Erneuerung* a v roce 1926 časopis *Volk und Rasse*. Po 1. světové válce se ujal listu *Archiv für Rassen - und Gesellschaftsbiologie*. Právě toto vedlo k zásadnímu posunu v politické orientaci hnutí za rasovou hygienu. V tomto období začalo docházet ke spojenectví mezi hnutím a politickou pravicí. V průběhu 20. let se rasoví hygienici začali přiklánět k sílícímu nordickému hnutí a v roce 1930 již byly vztahy mezi hnutím za rasovou hygienu a hnutím nordicko nacistickým velmi úzké.

1.4. Otázky dědičnosti

Debata na téma získaných a vrozených vlastností se v Německu na počátku 20. století soustředovala na to, zda se vlastnosti získané organismem v průběhu jeho života dají dědit, či nikoli. Tímto tématem se na počátku 19. století jako první zabýval francouzský zoolog Jean

¹⁹ MÜLLER, Karl Valentin. *Rasse und Sozialismus, Süddeutsche Monatshefte*. 1927, s. 280.

²⁰ Narodil se 28. listopadu 1864 v Curychu, zemřel 24. března 1935 v Mnichově. Byl německým vydavatelem a zakladatelem nakladatelství JF Lehmann Verlag.

– Baptiste Lamarck²¹. „Ztotožnění lamarckistické dědičnosti s vírou ve tvárnost lidského chování pokračovalo i v období nacismu. Na zasedání Německého spolku pro genetiku v roce 1938 hájil genetik N. V. Timofejev – Resovskij tezi, že genetický materiál nemůže být ovlivněn prostředím, z čehož vyvozoval, že je nutné odmítnout jak environmentalismus, tak Lamarckovo učení o dědičnosti získaných vlastností.“²² Mezi členy lékařské obce však měl tento názor oponenty, kteří hájili rasovou hygienu. Dle nich se jednalo o přirozený důsledek triumfu mendeliánské dědičnosti nad tvrzeními, která kladou velký důraz v utváření lidského charakteru na vliv materiálního prostředí a sociální vliv. Z těchto důvodů nacističtí lékaři filozofové odmítli marxismus, protože podle důkazů nashromážděných biology bylo prý zcela evidentní, že je vliv rasy a biologie nadřazen vlivům třídním a ekonomickým.

1.5. Rasová hygiena a vědecké instituce

Už v roce 1932 byla rasová hygiena přijímanou součástí lékařské obce. Poměrně dlouho předtím, než se dostali nacisté k moci, docházelo na německých univerzitách ke vzniku velkého množství významných institutů a kurzů, zabývajících se tématy *Rassenkunde* a *Rassenhygiene*. Například v zimním semestru roku 1932/1933 byla rasová hygiena přednášena ve dvaceti šesti kurzech na většině lékařských fakult německých univerzit.

Rasové hygieny si povšimla německá vláda dříve. Říšský zdravotní úřad založil složku *Rassenhygiene* již kolem roku 1910. Shromažďovali se v ní materiály týkající se kontroly porodnosti, antropologie, paleontologie, příležitostně i práce o rasových rozdílech mezi Židy a Němci apod.

²¹ Jean-Baptiste Pierre Antoine de Monet (1744–1829) byl francouzský zoolog a autor první ucelené evoluční teorie (lamarckismu). Mimo jiné poprvé použil termíny biologie a bezobratlí.

²² PROCTOR, Robert N. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 43. ISBN 978-80-200-1763-5.

Důležitým počinem v rasové hygieně Německa bylo založení *Institutu císaře Viléma pro antropologii, lidskou genetiku a eugeniku* v roce 1927. Prvním ředitelem se stal Eugen Fischer²³, který byl ještě před nástupem Hitlera²⁴ k moci zastáncem názoru, že míšení nordických a nenordických národů Evropy je prospěšné a stojí za mnohými úspěchy současných evropských národů. Po nástupu nacistů byl Fischer v roce 1933 vystřídán na postu ředitele Ernstem Rüdinem, ale institut vedl nadále. Zvrat v jeho myšlení lze vypožorovat v jeho inaugurační přednášce, kdy chválil nacisty za to, že si jako první uvědomili, že kultura je vlastností rasy, která tuto kulturu stvořila a je jejím nositelem; a zároveň v orientaci *Institutu císaře Viléma* na biologická témata, která odpovídala záměrům nacistů.²⁵ Vědci se tu věnovali například cukrovce, některým onemocněním mozku, dědičnosti lidských znaků a nemocí, míšením různých ras apod. Od dubna 1935 zde bylo zřízeno nové oddělení, jehož pracovníci spolupracovali s Říšským ministrem války na výzkumech dvojčat a jejich způsobilosti k vojenské službě. V roce 1942 došlo k vystřídání ředitele Eugena Fischera za Otmaru von Verschuera.²⁶ V této době zde začínal pracovat jako jeho asistent lékař SS Josef Mengele, který později, když byl lékařem v koncentračním táboře Osvětim, dodával institutu „vědecké materiály“, ty zahrnovaly těla zavražděných Romů, kostry zavražděných Židů, různě deformované kostry, vnitřní orgány, krevní vzorky dvojčat, jenž Mengele nakazil tyfem apod.²⁷

Třetí říše hojně dotovala výzkumy dvojčat ve snaze prokázat, že klíčem k mnoha lidským nedostatkům a vlohám je dědičnost. Výzkumy dvojčat údajně prokázaly dědičnost

²³ Narodil se 5. července 1874 v Karlsruhe a zemřel 9. července 1967. Byl německým profesorem eugeniky, antropologie a medicíny. Adolf Hitler jej v roce 1933 jmenoval rektorem na univerzitě Fredericka Williama v Berlíně. Později také vstoupil do nacistické politické strany NSDAP.

²⁴ Narodil se 20. dubna 1889 Braunau am Inn v tehdejší Rakousko-Uhersku. Spáchal sebevraždu spolu se svou manželkou Evou Braunovou ve sklepe říšského kancléřství v Berlíně 30. dubna 1945.

²⁵ PROCTOR, Robert N. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 49. ISBN 978-80-200-1763-5.

²⁶ HILBERG, Raul. *Pachatelé, oběti, diváci: Židovská katastrofa 1933-1945*. Praha: Argo, 2002, s. 70. ISBN 80-7203-472-3

²⁷ NYISZLI, Miklós. *Byl jsem Mengeleho asistentem*. Praha: Academia, 2009, ISBN 978-80-200-1757-4.

všeho od rakoviny, epilepsie, schizofrenie, kriminality až po vysokou rozvodovost. Na popud rasových hygieniků, kteří pokládali výzkum dvojčat v oblasti rasové hygieny za velice důležitý, došlo v roce 1939 nařízením ministra vnitra Wilhelma Fricka k registraci všech dvojčat, trojčat a čtyřčat narozených v Říši.²⁸

1.6. Nástin lidské genetiky a rasové hygieny

Knihy „*Grundriss der menschlichen Erblichkeitslehre und Rassenhygiene*“²⁹ (Nástin lidské genetiky a rasové hygieny) sepsaná v roce 1921 Fritzem Lenzem³⁰, Eugenem Fischerem a Erwinem Baurem³¹ byla více než 20 let nejprestižnější učebnicí genetiky v Německu a jedním z nejvíce oceňovaných vědeckých textů své doby.

Tato dvoudílná práce se zabývá nejen rozdíly mezi pohlavími, ale především rozdílností ras. Například domorodí Australané jsou dle spisu nejbližší „našim opičím prapředkům“, protože nevyrábějí zbraně z ohlazených kamenů a mají nedostatečnou představivost. Oproti tomu černoši jsou pokročilejší, ale ve srovnání s evropskými rasami jim chybí předvídatost, proto tak často páchají zločiny a mají tendence upadat do bídy. Mongolové zase převyšují nordického muže co do duševního vývoje.

Patříčný prostor je zde věnován charakteristice Židů. Židé se častěji zajímají o sexuální život³², židovští lékaři se zabývají studiem venerických chorob, onemocněním nervového systému a dětskými nemocemi. Židé jsou obdařeni formou mimiker, kdy se během adaptace na cizí prostředí snaží splynout s okolím, aby nebyli tak nápadní. Proto jsou dle

²⁸ PROCTOR, Robert N. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 52. ISBN 978-80-200-1763-5.

²⁹ BAUER, Erwin; FISCHER, Eugen; LENZ, Fritz. *Grundriss der menschlichen Erblichkeitslehre und Rassenhygiene*. München. J. F. Lehmanns Verlag, 1921.

³⁰ Narodil se 9. března 1887 v Pflugrade v Pomoří a zemřel 6.července 1976 v Göttingenu. Byl německým genetikem, od roku 1923 prvním německým profesorem rasové hygieny na univerzitě v Mnichově.

³¹ Erwin Baur (1875-1933) byl německým genetikem a botanikem. Je považován za otce rostlinné virologie.

³² viz Freud – FREUD, Zikmund. *Tři úvahy o sexuální teorii*. Praha: Nakladatel Alois Srdce, 1926.

Lenze nejen chytří, pracovití a vytrvalí, ale mají neobvykle vyvinutou schopnost přesvědčit ostatní, aby je následovali, a empatického vcítění se. Přírodním výběrem jsou tedy předurčeni k využívání a ovládání druhých, proto si volí povolání, která tuto schopnost vyžadují. Naopak zemědělství a průmyslová výroba jsou Židům cizí.³³

Největšími postavami dějin jsou podle Lenze příslušníci nordické rasy. Tato rasa prý stvořila civilizace od hindustánské, perské, po helénskou a římskou, taktéž árijské indo – germánské jazyky, stojí za protestantskou reformací a většinou významných objevů a vědecké práce. Nordický člověk se vyznačuje organizačními schopnostmi, pracovitostí, živou představivostí, ochotou poslouchat rozkazy, uměleckým nadáním, sklonem k dumání, sebeúctou, touhou po poznání neznámého, sebeovládáním apod. Nordické rase významně napomohl přírodní výběr, díky chladnému severskému podnebí došlo k vytříbení technicky schopných a inteligentních jedinců se zálibou ve sportu, čistotě, pořádku, nebezpečí a válce.

I přesto Lenz považoval svou vědu za neutrální, cílem rasové typografie totiž není tvorba pořadí lepších a horších ras. Tvrdil, že Židé sice boří, ale většinou s cílem budovat, mají přirozený smysl pro obchod a pro rodinu, jsou taktéž hnací silou moderních západních dějin.

1.7. Lékaři a nacistické hnutí

„Völkisch stát musí dbát na to, aby jen zdraví jedinci plodili děti. ... V tomto bodě musí stát jednat jako strážce tisícileté budoucnosti. ... Ke službě tomuto cíli musí použít nejmodernější medicínské prostředky a znalosti. Musí prohlásit za nevhodné k dalšímu množení všechny, kteří jsou jakýmkoli způsobem viditelně choří, nebo trpí dědičnými nemocemi, jež by mohli předat svému potomstvu.“

Adolf Hitler

³³ BAUER, Erwin; FISCHER, Eugen; LENZ, Fritz. *Grundriss der menschlichen Erblichkeitslehre und Rassenhygiene*. München: J. F. Lehmanns Verlag, 1921.

Adolf Hitler vkládal do lékařů velké naděje. Již 5. dubna 1933 je požádal, aby se aktivně zapojovali při řešení rasové hygieny, ta měla být pro německé lékaře hlavním úkolem. Tento požadavek přinesl své plody – „lékaři byli mezi prvními přívrženci národního socialismu a ve volbách do Říšského sněmu, které vedly k Hitlerově nástupu k moci.“³⁴ O aktivitě lékařů svědčí i fakt, že na rozdíl od ostatních profesí, lékaři vstupovali do strany mnohem dříve a v hojnějším počtu.³⁵ Podle odhadu Michaela Katera³⁶ vstoupilo do nacistické strany postupem času až 45 % všech lékařů.³⁷ Důvodem pro tuto masivní účast v nacistickém hnutí zřejmě byla představa, že pokud se zbaví doktorů židovského původu, přibude práce pro nežidy.

Sám Hitler předjímal princip glajchšaltace, již v knize *Mein Kampf* napsal myšlenku o tom, že by měly všechny budoucí instituce německého státu vyrůstat přímo z tohoto sjednoceného hnutí.³⁸ To znamená, že veškeré politické, společenské a kulturní instituce mají být totálně ideologizované a řízené prověřenými nacisty.³⁹ Krátce po nástupu nacistů tedy dochází k tzv. uniformizování (gleichgeschaltet) lékařské profese do jednotné hierarchicky organizované struktury pod vedením *Ligy národně socialistických lékařů*, která podléhala národně socialistické straně. Jedním z nejzásadnějších důsledků této politiky bylo vyloučení Židů z lékařské profese, kterých bylo například v Berlíně šedesát procent. Dne 1. dubna 1933 došlo k zablokování vstupů do kanceláří, ordinací a obchodů židovských lékařů, právníků a obchodníků jednotkami SA a SS. Již 4. dubna oznámil mnichovský starosta, že židovští lékaři pracující pro stát smějí ošetřovat pacienty pouze židovského původu a nesmějí pitvat

³⁴ PROCTOR, Robert N. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 74. ISBN 978-80-200-1763-5.

³⁵ HILBERG, Raul. *Pachatelé, oběti, diváci: Židovská katastrofa 1933-1945*. Praha: Argo, 2002, s. 69. ISBN 80-7203-472-3.

³⁶ Naroděn 4. července 1937 v Žitavě. Byl to kanadský historik a jeden z mezinárodně nejuznávanějších výzkumných pracovníků v oblasti německého národního socialismu.

³⁷ KATER, Michael H. *Hitlerjugend und Schule im Dritten Reich*, *Historische Zeitschrift* 228, 1979. s. 609.

³⁸ HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. Otakar II, 2000. ISBN 80-86355-26-8.

³⁹ LIFTON, Robert Jay. *Nacističtí lékaři: medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Praha: BB/art, 2008, s. 56. ISBN 978-80-7381-452-6.

nežidy. Dne 22. dubna byli všichni tito lékaři ve státu Báden propuštěni ze státních míst. Postupně se k těmto nařízením přidávaly další německé státy.

V témže měsíci došlo k vydání právního opatření (*Zákon o obnově státní správy*), které mělo vést k vyloučení osob židovského původu z německé společnosti a života vůbec. Židé a komunisté měli zakázanou práci ve státní sféře (osoby zaměstnané před 1. srpnem 1914 byli z tohoto nařízení vyňaty). Jelikož měli židovští lékaři zakázáno pracovat pro stát a státní systém zdravotnictví, pacienti, kteří jimi chtěli být léčeni, již neměli lékařské výlohy kryté pojištěním a museli si je platit sami.⁴⁰ Většina lékařů ale nepracovala pro stát, a proto se jich Zákon o obnově státní správy netýkal. Z toho důvodu vláda vydala 13. prosince 1935 Říšské nařízení lékařům, kterým podřídila celou lékařskou profesi říšské vládě a tím umožnila vládním úřadům zasahovat do vydávání povolení k vykonávání lékařské praxe. Díky novému nařízení mohli lékařské úřady odmítat žadatele o lékařskou licenci, „pokud oni nebo jejich manželky či manželé nevyhovovali požadavkům tohoto zákona, nebo pokud by procentuální zastoupení „neárijských“ lékařů mělo přesáhnout zastoupení „neárijců“ v obecné populaci.“ Židovští lékaři byli prohlašováni za přímý medicínský protiklad „nové německé medicíny“ i prostřednictvím vtípů.

Rasová otázka se nevyhnula ani samotnému procesu lékařského vzdělání. V nově vydaných státních osnovách ze dne 1. dubna 1939 byl požadavek, „aby studenti lékařství věnovali v devátém semestru studiu „lidské genetiky jako základu rasové hygieny“ tři hodiny týdně a v desátém semestru navštěvovali povinný kurz rasové hygieny dvě hodiny týdně“.⁴¹

Běžnou praxí také byla různá školící střediska pro lékaře. Zde se školili mladí lékaři, sestry a porodní asistentky v oblastech mravních, intelektuálních i manuálních. Jedním z nejproslulejších středisek byla Škola SS pro vůdce lékařství (*SS Ärzteführerschule*), která se nacházela ve vesnici Alt – Rehse nedaleko Tollensee v Meclenburgu. Záměrem této školy bylo, aby v ní byl v budoucnu proškolen každý lékař, který bude v Německu provádět praxi.

⁴⁰ MINERBIOVÁ, Alessandra. *Nacismus*. Praha: KMa, 2007, s. 101.

⁴¹ PROCTOR, Robert N. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 91. ISBN 978-80-200-1763-5.

1.8. Úřad pro rasovou politiku (Rassenpolitisches Amt)

Tento úřad byl založen 1. května 1934 jako jedna z nejdůležitějších institucí nacistického říše. Podílel se na vytváření většiny významných rasových programů v Německu jako například na Norimberských zákonech, na Zákonu o sterilizaci apod.

Další jeho činností bylo vytváření a analyzování různých standardů rasové čistoty, které byly vyžadované novou státní správou. Takto byl například vyjasněn rozdíl mezi velkým a malým potvrzením o původu. Pokud chtěl být člověk zaměstnán ve státní sféře (nebo žádal o povolení ke sňatku mezi „Němcem“ a „Němkou“), musel mít na základě zákona o státní službě z roku 1933 malé potvrzení, v němž měly být zaznamenány důkazy o tom, že ani jeden z jeho prarodičů nebyl čistokrevným Židem. Kdo chtěl vstoupit do NSDAP, musel mít potvrzení velké. Toto potvrzení bylo složitější získat, protože člověk musel dokládat nejen přehled svých předků do 1. ledna 1800, ale i doklady zaručující, že se mezi nimi nevyskytla žádná židovská krev. Ještě složitější to měli důstojníci SS, ti předkládali důkazy o „rasové čistotě“ od roku 1750.⁴²

⁴² Hodnocení Der Abstammungsnachweis, 3. vydání (Ulmenstein 1938) vychází v Informationsdienst 10. listopadu 1938.

2. Norimberské zákony a uplatňování nacistické rasové hygieny v praxi

2.1. Norimberské zákony⁴³

Jako Norimberské zákony se označují tři opatření zavedené na podzim roku 1935 k „očistění“ německé populace od nežádoucích elementů.

Zahrnují *Zákon o ochraně německé krve a německé cti (Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre)*, takzvaný Zákon o ochraně krve. Tento zákon zpočátku zakazoval sexuální styk a manželství mezi Židi a nežidi, později byla jeho platnost rozšířena na všechny neárijce. „Za „plného Žida“ byl považován kdokoliv, kdo měl alespoň tři židovské prarodiče. Osoby s menším podílem židovského původu byly považovány za „míšence“ prvního či druhého stupně (*Mischlinge ersten oder zweiten Grades*). Zákon o ochraně krve definoval velmi přesně, které z těchto skupin mezi sebou smějí uzavírat sňatek; například osoby, které měly jednu čtvrtinu židovské krve, byly považovány za Němce, ale jen pokud tito partneři sami neměli čtvrtinu židovské krve.“ Sexuální styk⁴⁴ mezi Židem a Němcem byl postaven mimo zákon jako „hanobení rasy“ a za jeho porušení před válkou následoval trest vězením, po začátku války poprava.⁴⁵

Tento zákon také Židům zakazoval vyvěšovat státní vlajku a zaměstnávat v domácnosti služku mladší čtyřiceti pěti let.

Druhým zákonem byl *Zákon o říšském občanství (Reichsbürgergesetz)* taktéž z 15. září, jenž rozlišoval mezi státními příslušníky a občany. Občany se stávali pouze lidé německé či spřízněné krve, kteří veřejně prokazovali svou oddanost německému národu

⁴³ Dostupné na: GASSE, Susann. *Nürnberger Rassengesetze 1935* [online]. [cit 2014-4-26]. Dostupné z <<http://www.judentum-projekt.de/geschichte/nsverfolgung/gesetze/>>.

⁴⁴ Původně označoval pouze pohlavní styk, později se jím díky právní definici mohl mínit téměř jakýkoli projev náklonnosti.

⁴⁵ BEDŮRFTIG, Friedemann. *Třetí říše a druhá světová válka: Lexikon Německého národního Socialismu*. Praha: Prostor, 2004, s. 311.

a lidu. Za státní příslušníky se považovali Židé (a také například svobodné ženy), kteří neměli nárok na privilegia, ta náležela nyní už jen občanům. Cílem tohoto zákona bylo zbavit osoby „neněmecké“ krve všech politických práv.⁴⁶

Třetí a poslední opatření – *Zákon o ochraně genetického zdraví německého národa (Gesetz zum Schutze der Erbesundheit des Deutschen Volkes)* – byl schválen 18. října 1935. Tento zákon nařizoval párům před svatbou lékařské vyšetření, aby se „včas“ zjistilo případné „rasové poškození“ jednoho ze snoubenců. Taktéž zakazoval sňatky lidem s „dědičnými“ chorobami⁴⁷, která byla popsána v Zákoně o sterilizaci z roku 1933. Osoby, které byly považované za geneticky choré, mezi sebou sice mohly uzavírat sňatky, ale jen pokud byly sterilizováni.

Norimberské zákony platili jinak pro muže i pro ženy. Pokud byl Žid obviněn z porušení Zákona o ochraně krve, byl souzen za „útok na německou krev“, Němec byl ve stejném případě souzen za „zradu na vlastní krvi“. Ženy⁴⁸ ale podle druhého odstavce tohoto zákona nemohly být trestány, protože podle tehdejších tvrzení byly v oblasti sexuálních styků považovány za pasivní.

V Protektorátu Čechy a Morava byly Norimberské zákony⁴⁹ poprvé použity v *Nařízení říšského protektora o židovském majetku z 21. června 1939*⁵⁰.

⁴⁶ MINERBIOVÁ, Alessandra. *Nacismus*. Praha: KMa, 2007, s. 105.

⁴⁷ Venerická onemocnění, epilepsie, schizofrenie apod.

⁴⁸ Nerozdělovalo se na Židovky či Němky.

⁴⁹ Přesné znění Norimberských zákonů: *Reichsbürgergesetz und Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre [„Nürnberger Gesetze“], 15. September 1935, und die beiden ersten Ausführungsbestimmungen, 14. November 1935* [online]. [cit 2014-4-26]. Dostupné z <http://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0007_nue&l=de>.

⁵⁰ "Podle výnosu Vůdce a říšského protektora o Protektorátu Čechy a Morava ze dne 16. března 1939, čl. 5, se nařizuje:

(1) Židům, židovským podnikům a židovským osobním sdružením jest dovoleno nakládati nemovitostmi, právy na nemovitostech, hospodářskými závody a podíly na nich, cennými papíry všeho druhu, jakož i propachtovati pozemky a hospodářské závody a převáděti pachtovní práva tohoto druhu jen se zvláštním písemným schválením. Totéž platí pro závazek k nakládání jmenovanými předměty.

(2) Schvaluje-li se závazek, platí schválení též pro příslušné plnění.

(3) Právní úkony odporující předpisům odstavce 1. a 2. nebo sloužící k obejití těchto předpisů nemají právní účinnosti.

§ 2

(1) Schválení podle § 1 udílí říšský protektor v Čechách a na Moravě, který případně svoji příslušnost zcela nebo částečně přeneše na jiné úřady.

(2) Uděluje-li schválení jiný úřad než říšský protektor v Čechách a na Moravě, jest do rozhodnutí stížnost k říšskému protektorovi v Čechách a na Moravě přípustná do dvou týdnů po doručení. Stížnost jest podati u úřadu, který rozhodnutí vydal. Říšský protektor v Čechách a na Moravě může naříditi, aby za určitých předpokladů právo stížnosti odpadlo.

§ 3

Židé, židovské podniky a židovské osobní sdružení jsou povinni do 31. července 1939 u příslušného oberlandrata přihlásiti zemědělské nebo lesní pozemky, které jsou v jejich vlastnictví nebo spoluvlastnictví nebo jimi pachtované.

§ 4

(1) Židům, židovským podnikům a židovským osobním sdružením jest zakázáno nabývání nemovitostí a práv na nemovitostech, podílů na hospodářských podnicích a cenných papírů, jakož i přejímání a znovu zřizování hospodářských závodů a najímání nemovitostí.

(2) Přepis § 1 odst. 3 platí obdobně.

§ 5

(1) Židé, židovské podniky a židovská osobní sdružení jsou povinni přihlásiti předměty ze zlata, platiny a stříbra, jakož i drahokamy a perly nacházející se v jejich vlastnictví nebo spoluvlastnictví do 31. července 1939 u Národní banky nebo jí ustanovených míst.

(2) Nabývati, zciziti a zastaviti předměty uvedení v odst. 1 jest jim zakázáno.

(3) Totéž platí pro jiné drahocenné a umělecké předměty, pokud cena jednotlivého předmětu nebo sbírky předmětů převyšuje částku K 10.000.-.

§ 6

Za Žida se považuje:

a) kdo pochází od nejméně tří podle rasy úplně židovských prarodičů. Za úplně židovského se považuje prarodič bez dalších předpokladů jestliže přísluší nebo příslušel k židovské náboženské společnosti;

b) za Žida se též považuje míšenec, pocházející od dvou úplně židovských prarodičů,

aa) který dne 15. 9. 1935 náležel k židovské náboženské společnosti neb po tomto dni do ní jest přijat

-
- bb) který dne 15. 9. 1935 byl v manželství se Židem nebo s ním po tomto dni v manželství vstoupí,
- cc) který pochází z manželství se Židem (lit. a) uzavřeného po 15. 9. 1935,
- dd) který pochází z nemanželského styku se Židem (lit. a) a byl narozen jako nemanželský po 31. 7. 1936.

§ 7

- (1) Podnik se považuje za židovský, je-li jeho majitelem Žid (§ 6).
- (2) Podnik veřejné obchodní společnosti nebo komanditní společnosti se k
- (3) Podnik právnické osoby se považuje za židovský:
- a) jsou-li jedna nebo několik osob, povolanych k zastupování podle zákona nebo jeden nebo několik členů správní rady nebo dozorčí rady Židé;
- b) jsou-li rozhodujícím způsobem podle kapitálu nebo hlasovacího práva zúčastnění Židé. Rozhodující účast podle kapitálu je dána, náleží-li více než čtvrtina kapitálu Židům; rozhodující účast podle hlasovacího práva je dána, dosahují-li hlasy Židů poloviny celkového počtu hlasů.
- (4) Předpisy odstavce 3 platí obdobně pro společnost podle horního práva, které nemají způsobilost k právům.
- (5) Nebyl-li 15. března 1939 členem představenstva nebo správní nebo dozorčí rady akciové společnosti nebo komanditní společnosti na akcie žádný Žid, předpokládá se, že Židé nemají rozhodující účast podle kapitálu nebo hlasovacího práva (odst. 3b). Opačná domněnka platí, byli-li označeného dne členy představenstva nebo správní rady nebo dozorčí rady jeden nebo několik Židů.
- (6) Podnik se považuje za židovský i tehdy, je-li skutečně pod rozhodným vlivem Židů.
- (7) Odbočka židovského podniku se považuje za podnik židovský.
- (8) Odbočka nežidovského podniku se považuje za podnik židovský, je-li vedoucí nebo jeden z několika vedoucích odbočky Žid.

§ 8

Pro židovská osobní sdružení platí obdobně předpisy § 7.

§ 9

- (1) Říšský protektor v Čechách a na Moravě může ve vhodných případech ustanovit správce, kteří podléhají jeho doзору a příkazu. Taktéž může říšský protektor v Čechách a na Moravě odvolat důvěrníky a vnučené správce dosazené podle předpisů protektorátních.
- (2) Pokud běží o majetek ve smyslu § 1 tohoto nařízení, přísluší právo dosazovat správce výlučně říšskému protektorovi v Čechách a na Moravě.
- (3) Říšský protektor v Čechách a na Moravě stanoví práva a povinnosti správců.
- /4) Pokud říšský protektor v Čechách a na Moravě svého práva podle odstavců 1 a 3 použije, neplatí předpisy o důvěrných a vnučených správcích, platné v Protektorátu.

§ 10

2.2. Sterilizace

S nucenou sterilizací se nesetkáváme pouze v nacistickém Německu, kde se však v jako jediné zemi stala předchůdkyní masového vraždění. Sterilizace jako taková existovala v mnoha západních zemích. I ve Spojených státech amerických se praktikovala nucená a někdy tajně prováděná sterilizace lidí, kteří byli považováni za ty z nejnižších vrstev.

(1) Kdo jedná proti tomuto nařízení nebo proti ustanovením vydaným k jeho provedení, bude potrestán vezení a pěněžitou pokutou nebo jedním z těchto trestů. Taktéž bude potrestán, kdo obejde ustanovení tohoto nařízení nebo ustanovení vydaná k jeho provedení.

/2) Pokus je trestný.

(3) Stíhání též podle jiných trestních ustanovení zůstává nedotčeno.

(4) Vedle trestů může být uznáno na zbavení majetku, pokud byl předmětem trestného činu. Nelze-li stíhati určitou osobu, může být uznáno na zabavení majetku i samostatně.

(5) Jest použití obecných předpisů říšskoněmeckého trestního práva,

(6) Vyšetřovati a souditi tyto trestné činy náleží soudům německým příslušným podle všeobecného říšského práva.

(7) Ostatně jest použití ustanovení platných pro německé soudy v Protektorátu, pokud není ustanoveno jinak.

§ 11

(1) Říšský protektor v Čechách a na Moravě může vydati ustanovení prováděcího a doplňovacího obsahu.

(2) Nařízení šéfa civilní správy v Brně týkající se nedovolených zásahů do hospodářství v zemi moravské ze dne 20. března 1939 a týkající se zákazu zcizení židovského reálního majetku v zemi moravské ze dne 22. března, jakož i nařízení šéfa civilní správy v Praze o opatřeních týkajících se židovského majetku všeho druhu ze dne 29. března 1939 ruší se dnem účinnosti tohoto nařízení.

§ 12

(1) Toto nařízení nabývá účinnosti dnem 22. června 1939.

(2) Předpisy § 1, 2 a 4 mají zpětnou účinnost od 15. března 1939 s tím, že v mezidobí uzavřené obchody vyžadující schválení nejsou právně účinné, dokud se dodatečně neschválí.

(3) Výjimečná schválení udělená šéfem civilní správy v Praze a v Brně podle nařízení ze dne 20., 22. a 29. března 1939 pokládají se za schválení ve smyslu tohoto nařízení. Osoby oberlandraty jako správci již dosazené, považují se se zpětnou platností za správce ve smyslu tohoto nařízení.

Praha dne 21. června 1939.

Říšský protektor v Čechách a na Moravě Svobodný pán von Neurath

Účinnost od: 22. 6. 1939

Zrušeno: 17. 6. 1946

Uveřejněno v č. 6/1939 Věstníku říšského protektora na straně 45"

Na přelomu 19. a 20. století se právě zde praktikovala vasektomie ze soudního rozhodnutí jako trest medicínsky jednoduchý. Na počátku dvacátých let byly přijaty zákony, které nařizovaly nucenou sterilizaci duševně vyšinitých zločinců i dalších „geneticky podřadných“ jedinců ve dvaceti pěti státech. Z tohoto důvodu německý lékař – genetik Fritz Lenz, který byl zastáncem sterilizace, kritizoval v roce 1923 své krajany, že těžce zaostávají za Spojenými státy. Sterilizace totiž byla v Německu až do roku 1933 nezákonná. Pro Lenze a další stejně smýšlející Němce se násilná sterilizace stala jakýmsi posláním, které je spojovalo s nacionálním socialismem, jenž měl podobné zájmy. V podstatě můžeme říci, „že celý nacistický režim se bytostně opíral o biomedicínskou představu, ta přímo vyžadovala rasovou očistu, postupující od sterilizací až k extenzivnímu vyvražďování.“⁵¹

První sterilizační zákon byl navržený 22. června 1933 ministrem vnitra Wilhelmem Frickem, který byl přesvědčen, že Německu hrozí cosi jako smrt pravé árijské rasy. Zákon vstoupil v platnost o tři týdny později, následující rok byl doplněn zostřujícími předpisy. Mezi „dědičně postižené“, na které se vztahoval tento zákon a chirurgická sterilizace, patřili lidé slabomyslní, schizofrenici, lidé vrozenou hluchotou a slepotou, s diagnózou maniodepresivní psychózy a Huntingtonovou choreou, epileptici, osoby s vážnými tělesnými deformacemi, dědičným alkoholismem.⁵² Předběžně se počítalo se 410 000 lidmi, kteří byli vybírání z pacientů již existujících zdravotnických zařízení, nicméně konečné počty měly být daleko vyšší, protože spousta těchto osob se měla dodatečně identifikovat. Při rozhodování, kdo má být sterilizován a kdo ne, se využívalo IQ testů, které vyvinuli psychologové jako Walther Poppelreuter, Wilhelm Stern a F. von Rohden. 18. října 1935, tedy krátkou dobu po vydání Norimberských zákonů vyšel výnos o nucené sterilizaci a způsobu vydávání svatebních povolení.

Sterilizace byla považována za součást tzv. „negativní eugeniky“ a byla na ni vázána další administrativní opatření, mezi které patřil zákaz sňatku mezi osobami, z nichž některá byla postižena závažnou mentální poruchou, nakažlivou chorobou, měla oficiálně přiděleného

⁵¹ LIFTON, Robert Jay. *Nacističtí lékaři: medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Praha: BB/art, 2008, s. 45. ISBN 978-80-7381-452-6.

⁵² ZÁMEČNÍK, Stanislav. *Za hranicí lidskosti*. Praha: Paseka, 2010, s. 81. ISBN 978-80-7432-034-7.

poručníka nebo spadala do některé další kategorie zapsané v seznamu dědičných chorob, na které se vztahuje nucená sterilizace. Oproti tomu „pozitivní eugenika“ se zabývala podporou velkých árijských rodin a poskytovala jim zvláštní zdravotní péči.

Pro účely rozhodování koho sterilizovat a koho ne, byly ustanoveny speciální „zdravotní soudy dědičnosti“. Taktéž existovaly i odvolací soudy, jejichž členy byli režimem nejuznávanější lékařské kapacity, které rozhodovaly ve sporných případech. Jakmile se „naléhavý“ případ dostal před zdravotní soudy dědičnosti, většinou bylo rozhodnuto o osudu jedince. Více než 90 % návrhů projednávaných speciálními soudy v roce 1934 končilo sterilizací a pouze necelým pěti procentům bylo odvolacím soudem vyhověno. Při rozhodování o sterilizaci hrály roli i politické názory jedince, což jasně plyne z direktivy Martina Bormanna⁵³. V této direktivě je jasně zaznamenáno, že „za slabomyslného může být pokládán každý odpůrce nacismu, ale na druhé straně je třeba být v tomto smyslu opatrný při posuzování kteréhokoli zaníceného člena strany“.⁵⁴

Na toto téma se vedly dlouhé diskuze o nejvhodnějších metodách sterilizace. Například ředitel ženské univerzitní kliniky profesor G. A. Wagner zastával názor, že nejlepším řešením je u mentálně postižených žen odstranění celé dělohy, protože pokud k tomu nedojde, žena bude i nadále sexuálně aktivní, může chytnout kapavku a tu pak stykem přenést na zdravé muže a ty poté na své partnerky s žádoucími genetickými předpoklady. Příslušné chirurgické zákroky byly prováděny lékaři. Nejčastěji se ženám podvazoval vejcovod a mužům se prováděla vasktomie. U mužů šlo o relativně rychlý zákrok, u podvázání žen ale vyžadovalo následnou hospitalizaci v délce až 15 dní, i delší. S bezoperační metodou přišel na konci 20. let gynekolog Felix Mikulicz – Radecki. Jednalo se o jizvení vejcovodů za pomoci injekčně podávaného oxidu uhličitého, které s sebou neslo i jistá rizika, což ilustruje následující případ - Mikulicz – Radecki studoval v roce 1935 záznamy o 6032 sterilizací provedených touto technikou a zjistil, že 33 pacientek zemřelo

⁵³ Narozen 16. června 1900 v Halberstadtu, zemřel 5. února 1945 v Berlíně. Byl Hitlerovým blízkým spolupracovníkem a osobním tajemníkem. V roce 1946 byl v Norimnerku v nepřítomnosti odsouzen k trestu smrti. Počátkem 70. let byly u berlínského mostu Invalidenbrücke jeho pozůstatky se stopami dobrovolné smrti po požití cyankáli, 11. dubna 1973 byl úředně prohlášen za mrtvého.

⁵⁴ ZÁMEČNÍK, Stanislav. *Za hranicí lidskosti*. Praha: Paseka, 2010, s. 89. ISBN 978-80-7432-034-7.

na komplikace, a to většinou na plicní embolii. Sterilizace a její vývoj se u nacistů těšil oblibě. V roce 1934 došlo firmou G. Wolfa k vývoji hysteroskopu, který díky svým rozměrům nevyžadoval anestezii pacientky, jelikož se dal vsunout do pacientky dělohy, čímž docházelo k jizvení vejcovodů. Ještě hrozivější předzvěstí pak byl oficiální výnos ze dne 25. února 1936, který ve zvláštních případech povoloval provádět sterilizaci rentgenovými paprsky nebo radiem za účelem „vědeckého výzkumu“ u žen starších 38 let, u nichž by podvázání vejcovodů bylo rizikové. Na základě svolení šéfa SS Heinricha Himmlera v roce 1942 začali gynekologové vyvíjet nové metody sterilizace za pomoci rentgenových paprsků.⁵⁵ Určení lidé byli posazeni za stůl, kde měli vyplnit dotazník, v tuto dobu (cca dvě až tři minuty) na jejich genitálie působily rentgenové paprsky, které vycházely ze zařízení instalovaného pod židlí. Účel splnily, dotyčná osoba byla sterilizovaná, ale i těžce popálená.

Sterilizační zákon z roku 1933 nepovoloval sterilizaci z rasových důvodů. Problém však pro Říši znamenali děti černých francouzských vojáků a rodilých Němek tzv. Rheinlandbaste (neboli rýnští míšenci). Dne 7. února rozhodla II. divize Expertního výboru pro populační a rasovou politiku, že se obejde Zákon o sterilizaci, tyto děti budou sterilizovány nelegálně, bude vyžadován pouze souhlas rodičů. „Dobrovolnost“ sterilizaci zajišťovali lékaři, kteří měli přesvědčit matky o nutnosti sterilizace jejich dětí – míšenců. Hledání všech Rheinlandbaste zajišťovala zvláštní komise, která vznikla na počátku roku 1937 na hlavním velitelství gestapa. Následně bylo dítě předáno z jedné ze tří komisí antropologických expertů, kde se zjišťovalo, zda je dítě skutečně afrického původu.⁵⁶

S počátkem druhé světové války došlo z velké části k ukončení nucených sterilizací. Jako důvod lze uvést, že po roce 1939 již nebylo mnoho lidí, kteří by splňovali podmínky pro sterilizaci. Pravděpodobnější variantou ale je, že německá vláda v té době zavedla mnohem drastičtější opatření – eutanazii.

⁵⁵ SPITZOVÁ, Vivien. *Ďáblovi doktoři: Zpráva o hrůzných nacistických experimentech na lidech*. Praha: BB/Art, 2009, s. 235. ISBN 978-80-7381-530-1.

⁵⁶ PROCTOR, Robert N. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 127. ISBN 978-80-200-1763-5.

2.3. Eutanazie

Eutanazie měla své zastánce i jinde než v Německu. Například Dr. Foster Kennedy⁵⁷ ze Spojených států také propagoval „milosrdné“ zabíjení retardovaných dětí. Tyto praktiky však nikde jinde než v Říši nepřerostly v systematický program zabíjení osob prohlášených za nehodné života.⁵⁸

Rozhodujícím německým dílem týkajícím se eutanazie byl spis „*Povolení zničit život nehodný života*“ (Die Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens) autorů Karla Bindinga a Alfreda Hoche, která vyšla roku 1920.⁵⁹ Autoři zde zařadili mezi nehodné života nevléčitelně nemocné a rozsáhlé skupiny duševně nemocných. Zastávali názor, „že zničení života nehodného života je „ryze léčebným“ a „ozdravným“ dílem“. Tyto osoby jsou zde označeny jako „neužitečná lidská zátěž“ či „prázdné skořápky lidských bytostí“. Dalším důvodem, proč je nutné tyto zejména mladé mentálně retardované pacienty „eliminovat“, je velká ekonomická zátěž pro společnost, protože vyžadují celoživotní ústavní péči.

2.3.1. Propagace eutanazie

Alfred Hoche a Karl Binding se dají díky svým názorům označit za jakési proroky, protože před nástupem nacistů k moci většina německých psychiatrů a ostatních lékařů nesdílela tyto názory.

Důležitými centry povědomí eutanazie se staly psychiatrické ústavy, které byly od roku 1934 oficiálně nabádány k zanedbávání péče o pacienty. K inspekcím v ústavech docházelo čím dál tím méně, a když už k nim došlo, tak byly na velice povrchní úrovni,

⁵⁷ Dr. Foster Kennedy byl profesorem neurologie na Cornell Medical College ve Spojených státech, který zveřejnil článek v oficiálním listu Americké psychologické asociace, týkající se nutnosti zabíjení mentálně postižených dětí od věku pěti let.

⁵⁸ 114 BEDÜRFTIG, Friedemann. *Třetí říše a druhá světová válka: Lexikon Německého národního Socialismu*. Praha: Prostor, 2004, s. 311.

⁵⁹ BINDING, Karl; HOCH, Alfred. *Die Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens*. Lipsko: F. Meiner, 1920, s. 19.

s každým dalším rokem se navíc snižovala podpora ústavům poskytovaná státem. K těmto účelům sloužily i propagandistické filmy.⁶⁰ Filmem „*Oběť minulosti*“ (Opfer der Vergangenheit) z roku 1937 byli diváci přesvědčováni, že je nutné „humánními prostředky“ podporovat zákon přirozeného výběru, pomocí ukázky kontrastu mezi zdravým německým obyvatelstvem a retardovanými chovanci ústavů. Další film „*Žaluji*“ (Ich klage an) byl výjimečný tím, že se zabýval přímo medicínským zabíjením. Tento film vznikl ze dvou důvodů. Prvním bylo přesvědčit publikum o užitečnosti státem řízené eutanazie, druhým úkolem bylo zjistit, zda společnost byla schopná „přijmout“ její legalizaci.

2.3.2. Eutanazie dětí

Zpočátku se možnosti eutanazie probírali pouze v okruhu nejvyšších státních a stranických hodnostářů, ale již v roce 1938 se diskuze na toto téma dostala i mimo tento okruh a celý proces nabral na obrátkách. Již koncem tohoto roku bylo zasláno na Říšské kancléřství několik žádostí od příbuzných malých dětí s těžkými deformacemi a duševními poruchami o jejich milosrdné zabití.

Celý „proces“ začal s těmi nejmladšími – nejdříve s novorozenci, poté s dětmi do tří až čtyřech let a později s těmi staršími. Po schválení samotného „milosrdného usmrcování“ na konferenci lékařských konzultantů, přišel příkaz k realizaci přímo od Adolfa Hitlera; ten byl předán vůdčím medicínským představitelům, kteří vypracovali strukturu projektu spolu s vyšším byrokratickým aparátem; následně se přizvali lékaři a akademičtí funkcionáři, aby se ujali řízení a organizace celého plánu z odborně medicínského hlediska. Došlo k rozhodnutí, že „projekt „eutanazie“ bude tajně řízen přímo z kancléřství, a to prostřednictvím zdravotního odboru (de facto ministerstva zdravotnictví) říšského ministerstva vnitra“.⁶¹ Krom toho byla zřízena *Říšská komise pro vědeckou registraci vážných dědičných a vrozených chorob* (Reichsausschuss zur wissenschaftlichen Erfassung von erb –

⁶⁰ ZÁMEČNÍK, Stanislav. *Za hranicí lidskosti*. Praha: Paseka, 2010, s. 19. ISBN 978-80-7432-034-7.

⁶¹ LIFTON, Robert Jay. *Nacističtí lékaři: medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Praha: BB/art, 2008, s. 75. ISBN 978-80-7381-452-6.

und anlage – bedingten schweren Leiden). Dne 18. srpna 1939 byla vydaná přísně tajná direktiva ministerstva vnitra, adresovaná všem zemským vládám, která nařizovala registraci všech dětí do věku tří let, u nichž je podezření na „vážná dědičná onemocnění“⁶² za účelem upřesnění podkladů pro vědecký výzkum vrozených mentálních retardací a malformací. Jak název, tak i zmíněná direktiva vzbuzovala dojem, že jde v případě Říšské komise pro vědeckou registraci vážných dědičných a vrozených chorob o velmi seriózní medicínský registr.

Hlášení se vyžadovala od porodních asistentek ihned po porodu, lékaři byli povinni ohlásit všechny takto postižené děti do tří let věku.⁶³ K tomu sloužily speciální formuláře, ve kterých se od června roku 1940 vyplňovaly detaily o průběhu porodu, rodinná anamnéza, dědičná onemocnění, zneužívání drog, kuřáctví, alkoholismus; zároveň byl po lékařích vyžadován posudek týkající se psychického a fyzického stavu, odhadu naděje na zlepšení se pacientova stavu, na předpokládanou délku života, popis případných křečí či podobných příznaků. Následně tři lékařští znalci každý samostatně zapsali verdikt nad osudem dítěte do jednoduchého formuláře. Aby bylo dítě zabito, muselo dojít k jednoznačnému souhlasu všech tří expertů, což také byl nejčastější výsledek. Pokud však nedošlo k jednoznačné shodě, vyžadovaly se od místních zdravotnických úřadů podrobnější informace, od čehož se brzy upustilo.

Proces samotného vyvražďování probíhal na dětských odděleních různých ústavů, které se nazývaly „institute Říšské komise“, „terapeutická rekonvalescenční centra“ a „speciální dětské ústavy“. Historicky první „*Speciální psychiatrické oddělení pro děti a mládež*“ bylo založeno na státní psychiatrické klinice v Gördeniu. Dalších zhruba třicet míst, kde docházelo k eutanazii dětí, se nacházelo v Polsku, Německu a Rakousku. V případě odsouzení k smrti byly děti několik týdnů hospitalizovány v příslušném zařízení, aby si veřejnost myslela, že jsou zde děti skutečně léčeny. Poté dal ředitel instituce nebo jemu podřízený lékař příkaz k vraždě. Dítěti byl většinou ráno a večer po dobu tří dnů podáván čaj

⁶² Například idiocie, mongolismus, rozmanité malformace, mikrocefalie apod.

⁶³ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Noc a mlha*. Praha: Naše vojsko, 1958, s. 32.

s rozpuštěnými tabletami luminalu, dokud dítě neupadlo do trvalého spánku. Dávka luminalu se mohla zvyšovat, dokud dítě neupadlo do kómatu a nezemřelo. Některým dětem s vyšší tolerancí k droze, která jim byla dříve často podávána, se aplikovala injekčně smrtící dávka skopolaminu, protože luminal na ně „nefungoval“. Do úmrtních listů je jako příčina smrti udávalo některé běžné onemocnění jako například zánět plic. Některé způsoby vraždění děti byly vskutku extrémní. Například ředitel ústavu Říšské komise v Erlfing – Haaru Dr. Hermann Pfannmüller nechával děti zemřít hladem, protože na ně nechtěl „plýtvat“ drahými léky. Tuto skutečnost potvrzuje svědectví člověka, který ústav v roce 1939 navštívil: „Vzpomínám si na hlavní myšlenku z Pfannmüllerových poznámek: „Tyhle kreatury (myslel tím postižené děti) pro mne jako národního socialistu samozřejmě představují pouze těžké břímě na zdravém těle našeho Volku. My je nezabíjíme jedem, injekcemi atp., tím bychom dávali zahraničnímu tisku a jistým pánům ve Švýcarsku do rukou zbytečně výbušný materiál. Ne, naše metoda je, jak zde vidíte, jednodušší a daleko přirozenější.“ S těmito slovy vytáhl s pomocí ... ošetřovatelky z lůžka jedno děcko. Předváděje je jako pokusného králíka, konstatoval znalecky a s cynickým úsměvem: „Tak tomuhle dávám tak ještě dva až tři dny.“ Nikdy mi z mysli nevymizí obraz onoho tlustého, zubícího chlapa, který obklopen dalšími hladovějícími dětmi svíral v masité ruce fňukající živou kostičku.“⁶⁴ Postupem času se začala věková hranice dětí odsouzených k smrti zvyšovat k adolescenci, až došlo k překrývání s projektem vyvražďování dospělých.

Zabíjení dětí pokračovalo i přesto, že byl projekt „eutanazie“ Hitlerem oficiálně ukončen po roce 1941, a to zřejmě ve zvýšené míře.

2.3.3. Eutanazie dospělých – program T4

Zabíjení dospělých bylo zahrnuto do oficiálního zákonného rámce Hitlerovým dekretem z října 1939, který byl antedatován na 1. září, aby se kryl s vypuknutím 2. světové války. Důvody byly dva, první vyplýval z vůdcova přesvědčení, že národ bude za válečné

⁶⁴ LIFTON, Robert Jay. *Nacističtí lékaři: medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Praha: BB/art, 2008, s. 85. ISBN 978-80-7381-452-6.

atmosféry daleko přístupnější přijetí takového opatření. Druhý pokládal za neúnosné, aby zdraví Němci umírali na frontách, zatímco slabomyslní žili v bezpečí ústavů.⁶⁵

Realizaci projektu Hitler svěřil svému osobnímu lékaři Karlu Brandtovi, jeho nejbližším spolupracovníkem jmenoval šéfa kancléřství Philipa Bouhlera. Brandt a Bouhler spolu s hlavním lékařem SS Dr. Grawitzem a Dr. Herbertem Lindenem z ministerstva zdravotnictví vybírali lékaře pro vůdčí role v programu. Tito lékaři museli mít prorežimní smyšlení, mít kladný přístup k eutanazii a být vysoce profesionální. Přizváni byli i významní psychiatři z akademických kruhů a lékaři, kteří měli „zkušenosti“ s dětskou eutanazií.

Program s krycím názvem T4, zaměřující na medicínské zabíjení dospělých chronických pacientů, se maskoval názvem organizace *Říšské pracovní společnosti léčebných a pečovatelských ústavů* (Reichsarbeitsgemeinschaft Heil - und Pflgeanstalten), sídlící v Berlíně na adrese Říšského kancléřství Tiergarten 4, proto název T4. Důležitou roli zde opět hrály dotazníky, vypracované skupinou organizátorů a psychiatrů, které se rozesílaly do všech nemocnic, psychiatrických institucí a ústavů pro dlouhodobě nemocné. Klád se zde důraz na popis pracovní způsobilosti pacientů a na jejich následné zařazení do jedné ze čtyř skupin:

„1. Pacienti trpící specifickými onemocněními, kteří jsou buď zcela nezaměstnaní, nebo mohou vykonávat jen jednoduché mechanické práce. To se týká schizofrenie, epilepsie, stařecké demence, neléčitelné paralýzy a jiných následků syfilitidy, čímkoli zapříčiněné slabomyslnosti, encefalitidy, Huntingtonovy chorey a ostatních neurologických stavů v terminální fázi.

2. Pacienti trvale hospitalizovaní po dobu nejméně pěti let.

3. Psychiatrickí pacienti s kriminálními sklony na uzavřených odděleních.

4. Pacienti, kteří nemají německé občanství, nebo nejsou německé či spřízněné krve, a to rasou či národností.“⁶⁶

⁶⁵ LIFTON, Robert Jay. *Nacističtí lékaři: medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Praha: BB/art, 2008, s. 87. ISBN 978-80-7381-452-6.

Od čtyřicátých let se tyto dotazníky vyplňovaly o všech hospitalizovaných pacientech.

Dotazníky vyhodnocovali tři lékařští odborníci, jmenovaní vůdčími osobnostmi projektu, zcela odděleně. Na ministerstvu se vytvořily čtyři až pět kopií, z nichž putovaly po jednom pro každého ze tří lékařů. Každý zvláště poté k formuláři zapsal buď modrým inkoustem mínus (znamenající život), červeným inkoustem plus (znamenající smrt), nebo otazník doplněný nějakou poznámkou. To vše na základě zaslaných dotazníků, bez osobní lékařské prohlídky. Lékaři vyplněné a podepsané dotazníky putovaly k závěrečné kontrole k vrchnímu expertovi, kterým byl ze začátku Heyde, následně ho vystřídal Nietzsche a pravděpodobně i Linden. Poté byl pacient přeložen do ústavu "na pozorování", přičemž po uplynutí jednoho měsíce bylo zjištěno, že jde o nevléčitelně chorého pacienta a ten byl přeložen do některého z ústavů eutanazie.⁶⁷

2.4. Medicínské zabíjení v praxi

Za účelem „psychiatrických transferů“ byla založena *Obecně prospěšná ambulanční služba, s.r.o. (Gemeinnützige Krankentransport)*, která rozesílala ústavům, od kterých měla odvázet pacienty, transportní seznamy se žádostí o přiložení jednotlivých chorobopisů, seznamu uložených cenností a přehledu osobního vlastnictví pacienta.

Autobusy, které ambulanční služba využívala, obsluhovali příslušnice a příslušníci SS v bílých pláštích, aby vzbuzovali dojem skutečných pečovatelek, sester, lékařů a členů ošetrovatelského personálu. Cíl cesty byl tajen nejen před samotnými pacienty, ale i před pracovníky ústavů, odkud byli pacienti přepravováni. Z počátku byly tyto osoby rovnou dopravovány do center, kde byly následně zabity. Později se tato praxe změnila a pacienti byli nejdříve dopraveni do některé velké nemocnice, kde měli být nějakou dobu „pozorování“. Toto pozorování mělo zvýšit dojem seriózní lékařské kontroly nad konečným rozhodnutím,

⁶⁶ LIFTON, Robert Jay. *Nacističtí lékaři: medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Praha: BB/art, 2008, s. 89. ISBN 978-80-7381-452-6.

⁶⁷ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Noc a mlha*. Praha: Naše vojsko, 1958, s. 30.

ačkoli ve skutečnosti se žádné vyšetření ani nic jemu podobného nedělo. Poté pacienty odvezli do některého centra zabíjení. Bohužel, jakmile se tam dostal, byl zpravidla do dvaceti čtyř hodin mrtvý.

Existovalo šest středisek pro zabíjení lidí - Hadamar, Hartheim, Brandenburg, Sonnenstein, Bernburg a Grafeneck, která byla obehnaná vysokými zdmi, aby se na veřejnost nedostalo, co se zde děje.

Adolf Hitler na doporučení Dr. Heydeho nařídil, aby se k usmrcování užívalo oxidu uhelnatého. Toto rozhodnutí vycházelo z experimentu, který proběhl v roce 1940 ve středisku Brandenburg. Porovnávalo se zde injekční zabíjení se zabíjením pomocí oxidu uhelnatého. Výsledky nacistické lékařské nadchly, zplynování bylo mnohem účinnější a rychlejší. První nacistickou plynovou komoru vynalezl Christian Wirth z kriminální policie SS.⁶⁸ Jednalo se o klasickou místnost se sprchami, do které se pomocí potrubí s malými otvory přiváděl oxid uhelnatý. Po této „ukázce“ došlo k rozhodnutí, že příště mohou zplynování provádět sami lékaři. Osoba doktora byla při zplynování důležitá, protože uklidňovala duševně nemocné pacienty, že jde skutečně pouze o očistu, čemuž nasvědčovala i letmá prohlídka nahých pacientů v předpokojí plynové komory. Po prohlídce byli pacienti uzavřeni v plynové komoře a lékař zapnul ventilátor, který z ní vysál vzduch. Přibližně za deset minut tentýž lékař vpustil do komory oxid uhelnatý a malým okýnkem pozoroval jeho účinky. Po usouzení, že jsou všechny osoby mrtvé, zapnul ventilátor s čistým vzduchem, aby se místnost dostatečně vyvětrala. Většina těl byla ihned převezena ke kremaci, jiné určené k pitvě byly přesunuty do speciální komory.⁶⁹

Z důvodu utajování lékařského zabíjení, se musely úmrtní listy falšovat. Každé zabíjecí centrum mělo své „*Speciální kartotéční oddělení*“, jehož podřízená sekce rozhodovala o co nejvhodnějším datu úmrtí, dalším úkolem bylo zajišťování, aby například na jedno místo a den nepřipadalo mnoho úmrtí současně. O co nejpravděpodobnější příčinně

⁶⁸ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Noc a mlha*. Praha: Naše vojsko, 1958, s. 28.

⁶⁹ LIFTON, Robert Jay. *Nacističtí lékaři: medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Praha: BB/art, 2008, s. 98. ISBN 978-80-7381-452-6.

úmrtí rozhodoval lékař na základě psychického a fyzického stavu jedince. Většina osob „zemřela“ na smyšlená infekční onemocnění, onemocnění plic, mozku, zánět plic, srdeční vady apod. K falšování úmrtních listů doktorům sloužily tištěné příručky, které uváděly různé detaily pro zvýšení věrohodnosti, a mladší lékaři se učili od starších. Přes všechnu opatrnost ale někdy docházelo k omylům, kdy rodina dostala dvě urny, jiná obdržela úmrtní oznámení na pacienta, který byl doposud živ apod.

2.5. Program T4 v Polsku a konečné řešení

Na přelomu let 1939 a 1940 se začal rozvíjet ve společnosti názor, že by měl být judaismus „odstraněn“ jako celek⁷⁰. Stále byla živá myšlenka o vystěhování židovského obyvatelstva na Madagaskar, ale ve stranických kruzích se stále více prosazoval názor, že by měl být tento „problém“ řešen radikálnějším způsobem. Tento názor byl předzvěstí „konečného řešení židovské otázky“. Jakýmsi předobrazem mu bylo medicínské zabíjení – židovské obyvatelstvo mělo být vyvražďeno do posledního člověka.

V dubnu 1940 nařídila říšská proklamace ministerstva vnitra, aby byla do tří měsíců provedena kompletní inventarizace všech duševně nemocných Židů, čímž bylo zahájeno systematické vyvražďování Židů v rámci programu T4. Již v červnu bylo v brandenburském zabíjecím centru zplynováno dvě stě židovských mužů, žen a dětí. Následně byli psychiatrickí pacienti dle výnosu z 30. srpna 1940 rozváženi do středisek, která byla geograficky nejbližší.⁷¹ Program na kompletní vyčištění Německa od Židů započal v podzimních měsících roku 1940, kdy se začali deportovat Židé do okupovaného Polska.

Pacienti byli zpočátku stříleni, což způsobovalo u členů Einsatzgruppen psychologická traumata, takže od této techniky se postupně ustoupilo. V Rusku proběhly pokusy s užitím výbušnin, které se ukázaly také jako neefektivní kvůli odklizení trosek. Plyn se jevil jako

⁷⁰ Reinhard Heydrich brzy po obsazení Polska německou armádou vypracoval návrh na zřízení jakési „židovské rezervace“ v Lublinu.

⁷¹ LIFTON, Robert Jay. *Nacističtí lékaři: medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Praha: BB/art, 2008, s. 102. ISBN 978-80-7381-452-6.

nejspolehlivější metoda. Transport oxidu uhelnatého v bombách na vzdálenější místa se ale z ekonomického hlediska nevyplácel, proto se začalo přistupovat k metodě vraždění, kdy byly do uzavřených nákladních aut vyústěné výfukové plyny. V říjnu 1940 bylo rozhodnuto o používání těchto zplynovacích nákladních aut pro Židy označené jako „práce neschopné“. „Průkopnickým“ vyhlazovacím táborem se stalo Chełmno, tři z nich zde byly umístěny na půdu. Průběh zplynování byl totožný – pacientům bylo řečeno, že půjdou do sprchy a jejich oděvy budou mezitím vydezinfikovány.⁷² Důvěru v nich budili důstojníci SS oblečení v bílých pláštích jako lékaři. Poté oběti pokračovaly do nákladního vozu a nastartoval se motor. Když byly prohlášeny za mrtvé, odvezl je nákladní vůz do nedalekého lesa, kde je židovské komando vyložilo a pohřbilo v hromadných hrobech.

2.6. Divoká eutanazie

Poté, co přestal program T4 oficiálně existovat, vstoupilo zabíjení do svého druhého stádia, často nazývaného „divokou eutanázií“. Rozdíl mezi předchozím vyvražďováním a tímto spočíval v tom, že lékaři nyní měli z vlastní iniciativy rozhodovat o tom, kdo zemře a stát je v tom podporoval. Důvodem, proč rozhodování o vraždění přešlo do rukou lékařů, tkvěl ve snaze co nejvíce tuto skutečnost utajit před veřejností. Stát se oficiálně od eutanázie distancoval, ale nadále tvrdošjně trval na centrální evidenci zavražděných osob.

Eutanazie dětí probíhala nadále, zrušení programu T4 se jí nijak nedotklo. Chybělo zde ale „vyjádření“ experta, jak tomu bylo u programu T4, takže se děti stávaly pro lékaře lovnou zvěří. Paradoxní je, že většina dětí byla zavražděna až po ukončení programu eutanázie. Děti byly zabíjeny narkotiky a vyhladověním, a to nikoli na základě ekonomických pohnutek, ale kvůli eugenickým „vědecky podloženým“ důvodům.

Dospělí pacienti divoké eutanázie byli vražděni důvěrně známými lékaři medicínskými prostředky – orálně podávanými medikamenty, injekcemi⁷³ a vyhladověním.

⁷² LIFTON, Robert Jay. *Nacističtí lékaři: medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Praha: BB/art, 2008, s. 104. ISBN 978-80-7381-452-6.

⁷³ Nejčastěji se aplikoval morfin nebo morfin se skopolaminem, či v tabletách podávaný luminal či veronal.

Na pacienty se hledělo jako na parazity a příživníky, bylo tedy otázkou času, kdy se přistoupí k samotnému aktu hladovění. Navíc ještě došlo rozpočtovým úřadem ke snížení výdajů na provoz těchto institucí. Dne 17. listopadu 1942 byla uspořádána bavorským ministrem vnitra konference jemu podřízených ředitelů psychiatrických institutů. Walter Schulz, komisař pro zdraví, zde vznesl k shromážděným ředitelům požadavek na návrh „speciálního stravovacího režimu“ pro pacienty. Dr. Valentin Falthausen, ředitel psychiatrické léčebny v Kaufbeurenu, poskytl k nahlédnutí kaufbeurenské ústavní menu, které se skládalo pouze ze zelí, vařeného tuřínu a brambor, tudíž absolutně bez tuku. Na základě ministerského výnosu z 30. listopadu bylo rozhodnuto, že již nejde nadále vyživovat všechny stejně. Privilegovanými byli pracující, vzdělavatelé, děti, váleční invalidé apod.

Spolupráce mezi státem a lékaři týkající se divoké eutanazie probíhala až do konce války, existují příběhy vyprávějící o spojeneckých jednotkách, které musely přežít pacienty osvobodit pod hrozbou střelby.

2.7. Nesouhlas s lékařským zabíjením

Nesouhlas veřejnosti se systematickým vyvražďováním psychicky nemocných pacientů se vyskytoval ve vzácných případech, a to spíše v souvislosti s eutanázií dospělých, než dětí. Lidové protesty však vedly i k veřejným demonstracím. Bezpečnostní službě SS byla adresovaná zpráva z 1. března 1941, psalo se v ní o rozhořčení, které vyvolal odsun chovanců z benediktýnského kláštera nacházejícího se v Sankt Ottilie. Taktéž se v této zprávě píše o knězi, který pacientům nabízel přijetí Nejsvětější svátosti.⁷⁴

2.7.1. Odpůrci z řad psychiatrů

I mezi samotnými nacistickými psychiatry se vyskytovali odpůrci tohoto programu. Formou tichého protestu minimalizovali u retardovaných osob míru neschopnosti práce;

⁷⁴ LIFTON, Robert Jay. *Nacističtí lékaři: medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Praha: BB/art, 2008, s. 117. ISBN 978-80-7381-452-6.

odesílali pacienty na soukromé kliniky a do domácí péče; zveličovali naděje na zlepšení pacientova stavu apod. Členové zdravotnického personálu a sestry jim někdy pomáhali se skrýváním se před úřady, či jim doporučovali, aby co nejdříve opustili nemocnici. Důležitou osobu v odporu proti medicínskému zabíjení byl bezesporu psychiatrický humanista Karl Bonhoeffer⁷⁵, který se soustředil na boj proti tomuto vraždění a prostřednictvím svého syna Dietricha⁷⁶ – později oslavovaného protestantského mučedníka – navazoval styky s církevními skupinami, jimž obstarával odborné psychiatrické podklady, na jejichž základě pak mohly nevydávat své pacienty do projektu „eutanazie“. Naprosto otevřeně se ale proti eutanazii postavil jen jediný psychiatr – profesor Ewald z Göttingenu⁷⁷, který z principiálních důvodů odmítl nabídku stanout v čele vraždícího programu. Vycházel z toho, že lékařství má druhým pomáhat, nikoli je ničit.⁷⁸

2.7.2. Odpůrci z řad církve

Z řad církevních struktur je důležité upozornit na jednání přednosty psychiatrické léčebny v Bethelu Dr. Karstena Jaspersona, který si jako člen nacistické strany dovolil zajít tak daleko, že podal trestní oznámení na členy policejní skupiny, jež byla spojená s organizací zabíjení; taktéž odmítl vyplňovat dotazníky, protože by se tím stal spoluviníkem.

Čelními představiteli nesouhlasu s „eutanázií“ z řad církve byl ředitel azylového domu Bethel pastor Fritz von Bodelschwingh a ředitel berlínského Hoffnungstalského ústavu Paul – Gerhard Braune. Braune úzce spolupracoval s Bodelschwinghem při výměně informací a při shromažďování materiálu. Vypracoval dokument adresovaný samotnému Adolfu Hitlerovi, kde vyjádřil svůj nesouhlas s medicínským zabíjením a připojil nashromážděné detailní

⁷⁵ Narodil se 1868-1948, byl uznávaným německým neurologem a psychiatrem.

⁷⁶ Narodil se 1906-1955, zatčen v roce 1943 za protinacistickou činnost a 9. dubna 1945 popraven.

⁷⁷ Narodil se 16. listopadu 1803, zemřel 4. května 1875. Byl to německý orientalista, teolog a biblický exegeta. Studoval na univerzitě v Göttingenu.

⁷⁸ LIFTON, Robert Jay. *Nacističtí lékaři: medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Praha: BB/art, 2008, s. 108. ISBN 978-80-7381-452-6.

důkazy. Tento dokument obsahoval odhad celkového počtu zavražděných pacientů, kdy vycházel z počtu uren s popelem, které dostaly rodiny obětí. Zabývá se morálními otázkami týkajícími se posvátností lidského života a ohrožením mravnosti národa. Vrací se i k palčivé otázce, co bude s vojáky, kteří se stanou nevléčitelně nemocnými. Braunerovi bylo sděleno, že program zrušit nelze a následně byl uvězněn⁷⁹ na základě „nezodpovědného sabotování režimních a stranických opatření“.⁸⁰ Vězněn byl zhruba deset týdnů.

Fritz von Bodelschwingh bojoval za životy svých svěřenců. Žádal profesora Matthiase Göringa, aby bratrancovi Hermannovi předal dopis s prosbou, aby se „ekonomické plánování“ netýkalo jeho pacientů. Donekonečna vyjednával s nacistickými pohlaváry a vyplatilo se mu to, většinu svých pacientů skutečně ochránil.

Důležité je také zmínit slavné kázání münsterského katolického biskupa, hraběte Clemense von Galena z 3. srpna 1941. V tomto kázání se vrací k pastýřskému listu německých biskupů z 6. července 1941⁸¹ a za katastrofální prohlašuje zabíjení nevinných duševně chorých pacientů a samotnou ideologii tohoto vraždění.⁸² Při kázání uvedl několik případů zabitých osob a přivedl zúčastněné k zamyšlení se, co se s nimi stane, až budou oni nemocní

a slabí. Projev uzavřel biblickým obrazem boží spravedlnosti, která stihne všechny, kdo posílají na smrt nevinné lidi a pronásledují duchovenstvo.⁸³ Pro nacisty vyvstal problém, jak nastalou situaci řešit, protože se toto lidové kázání začalo šířit v různých podobách po celém Německu. Sám Bormann prohlásil, že by si Galen zasloužil smrt. Ministerstvo propagandy se však obávalo, aby případná smrt neučinila z Galena mučedníka, proto byly na základě

⁷⁹ Zatykač podepsal sám Reinhard Heydrich.

⁸⁰ LIFTON, Robert Jay. *Nacističtí lékaři: medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Praha: BB/art, 2008, s. 120. ISBN 978-80-7381-452-6.

⁸¹ V něm bylo zaznamenáno přesvědčení, že je nutné vzdorovat maření lidských životů i za cenu obětování toho vlastního, je to povinnost vůči svědomí.

⁸² ⁸² KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Noc a mlha*. Praha: Naše vojsko, 1958, s. 38.

⁸³ *Farní informátor: 28. neděle v mezidobí - 9. října 2005* [online]. [cit. 2013-4-9] Dostupné z <<http://www.pustimer-farnost.cz/farni/fa41.pdf>>.

memoranda z 12. srpna zakázány jakékoli kroky proti samotnému Galenovi, ale i ostatním kněžím a biskupům, kteří by následovali jeho příkladu. Proti programu eutanazie vystoupil také pilot a hrdina Luftwaffe, katolík Werner Mölders, držitel nejvyššího nacistického vyznamenání. Sepsal dopis adresovaný nadřízeným důstojníkům, který obsahoval Wernerův nesouhlas s tímto programem a pohružku, že své vyznamenání vrátí.

2.8. Program 14f13

Na počátku roku 1941 došlo k přenesení eutanazie do koncentračních táborů. Tento program nesl krycí název 14f13. Personál původního programu T4 byl Himmlerem využit k likvidaci především duševně či fyzicky nemocných vězňů z těchto táborů. Oficiální název této „čistky“ byl Operace 14f13. Celou tuto akci v táborech řídili psychiatři se „zkušenostmi“ z programu T4. I v této operaci hrály svou roli dotazníky, do kterých se uvádělo jméno vězně, jeho rasa a zdravotní stav⁸⁴. Samotné „vyšetření“ se vyšetřením nedá nazývat, protože probíhalo buď jen povrchně, nebo vůbec, stejně tak dotazníky neobsahovaly žádné údaje týkající se zdravotního stavu vězně, ale jen soupis jeho údajných provinění. Pokud šlo o Žida, ani povrchní vyšetření nebylo třeba, o jeho osudu bylo již předem rozhodnuto.⁸⁵

2.8.1. Fáze Operace 14f13

Hned v počátcích byl zájem přesunut z duševně nemocných osob na Židy, Poláky, politické vězně, recidivisty, jedince vyhýbající se vojenské službě a provinilce proti rasovým zákonům⁸⁶. V dubnu 1942 dostali velitelé koncentračních táborů pokyn, aby byli „likvidováni“ skutečně jen duševně choří vězni, protože zbytku bylo třeba využít při opevňovacích pracích.

⁸⁴ Zdravotním stavem se mínilo, zda je choroba léčitelná, či nikoli.

⁸⁵ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Noc a mlha*. Praha: Naše vojsko, 1958, s. 41.

⁸⁶ Podle směrnice SS z března 1942 měli velitelé koncentračních táborů nařízeno, aby byli z této operace vyřazeni všichni práceschopní vězni.

Do další fáze vkročila Operace 14f13 počátkem roku 1944, kdy bylo zapotřebí řešit „problém“ s přeplněností koncentračních táborů a s místními katastrofálními hygienickými podmínkami. Vězni z těchto táborů byli nemilosrdně posíláni na smrt, aniž by se vyplňovaly nějaké dotazníky. Zabíjení již byli i práce schopní vězni. Jako příklad lze uvést tábor Mauthausen, který v této „situaci“ posílal své vězně do nedalekého střediska Hartheim. Zabíjení zde byli především všichni „muselmani“⁸⁷, svědkové Jehovovi, ruští váleční zajatci, dělníci z Východu a Židé z Maďarska.⁸⁸

2.8.2. Počet obětí projektů T4 a 14f13

Dostupné statistiky odhadují, že v rámci těchto dvou akcí bylo zavražděno:

- 80 000 – 100 000 dospělých pacientů psychiatrických ústavů
- 20 000 vězňů koncentračních táborů, kteří byli za účelem likvidace převezeni do zabíjejících středisek
- 5000 dětských pacientů psychiatrických ústavů
- 1000 Židů, proti nimž byla v ústavech zaměřena „speciální akce“⁸⁹

Tyto počty ale nelze brát jako zcela věrohodné, protože Němci v rámci mystifikace záměrně vyvolávali chaos, podváděli a manipulovali s dokumenty, které by na tuto otázku dokázaly uspokojivě odpovědět. Všeobecně se předpokládá, že reálný počet zavražděných by mohl být větší, protože počet zmizelých osob byl dvojnásobný.

⁸⁷ Výraz používaný pro vězně koncentračních táborů, kteří byli totálně vyhladovělí, vyčerpaní a rezignovali na život.

⁸⁸ LIFTON, Robert Jay. *Nacističtí lékaři: medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Praha: BB/art, 2008, s. 171. ISBN 978-80-7381-452-6.

⁸⁹ LIFTON, Robert Jay. *Nacističtí lékaři: medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Praha: BB/art, 2008, s. 176. ISBN 978-80-7381-452-6.

3. Třetí říše a ženy

Svou roli měli v nacistickém Německu určenou nejenom muži, ale i ženy. Muž měl plnit náročné životní úkoly, zatímco žena měla plnit úkol, pro který byla „stvořena“ – rodit děti a pečovat o domov a svého manžela, který naopak domů přinášel obživu. Tento názor vedl v roce 1921 k vytvoření směrnice, která ženám zakazovala vykonávat vysoké politické funkce a nadále se věnovat pouze mateřství.⁹⁰

3.1. Mateřství

Tomuto názoru předcházela pokles křivky porodnosti z 30. let. Aby se ženy mohly „na plno“ věnovat svému úkolu a zvýšení porodnosti, nedostávalo se jim takových příležitostí jako mužům. Byla zakázána antikoncepce a ani v případě nechtěného těhotenství nemohly požádat o potrat⁹¹. Ten, kdo bez závažných důvodů provedl ženě potrat, byl zpočátku potrestán odnětím svobody v trvání dvou let, po vypuknutí války se toto „provinění“ již trestalo smrtí.⁹² Aktivitu nacistů v této oblasti lze ukázat i na tom, že během války dokonce probíhaly různé výzkumy, jak zvýšit porodnost. Například profesor Gauss z Tübingenu zkoumal, jak by mohl pobyt v sauně léčit neplodnost a ještě v roce probíhal výzkum menstruačního cyklu s cílem určit, která fáze je optimální pro početí.

Ke zvýšené porodnosti měla vést propaganda vedená dr. Josefem Goebbelsem a výhody poskytované párům s dětmi. Po Německu byly lepeny lyrické plakáty, na kterých byla zobrazena nemluvnata u árijského prsu, v kinech se povinně promítaly propagační filmy, které obsahovaly podobnou náplň a upozorňovaly na klesající křivku porodnosti. K dostatečné motivaci Hitler oznámil 16. prosince 1938 vznik *Čestného kříže německých*

⁹⁰ CLAYOVÁ, Catrine; LEAPMAN, Michael. *Panská rasa: nacistické Německo a experiment Lebensborn*. Praha: Columbus, 1996, s. 59.

⁹¹ HUGHES, Matthew; MANN, Chris. *Hitlerovo Německo: život v období třetí říše*. Praha: Columbus, 2002, s. 69. ISBN 80-7249-123-7.

⁹² Naopak u žen neárijského původu nebo u Němek čekajících dítě s nežádoucím cizincem se potraty propagovaly.

matek (Ehrenkreuz der deutschen Mutter), bronzový žena získala za čtyři děti, stříbrný za šest dětí a zlatý za osm. Toto vyznamenání nejzasloužilejší matky dostávaly o Dni žen⁹³, který byl Hitlerem vyhlášen na 12. srpen⁹⁴. Další motivace spočívala například v tom, že „matky tří a více dětí mladších deseti let obdržely „čestné průkazky“, díky kterým nemusely v obchodech čekat ve frontách a místní úřady jim poskytovaly slevy na nájemném, vodě a elektřině. Mladé páry s řádnými rasovými předpoklady si mohly zažádat o půjčku na založení domácnosti hrazenou ze zvláštní daně uvalené na svobodné muže a ženy“.⁹⁵ Na tyto půjčky ale měly nárok pouze ženy zdravé po genetické stránce. Ty, u kterých byla předpokládána nějaká genetická vada, mohly být sterilizovány na základě zákona ze 14. července 1933.

Jakmile bylo dítě na světě, „od ženy se očekávalo, že své děti předá do péče státu, a jakmile se tak stalo, nacistický stát všemožně usiloval zbavit rodinu zbytků vlivu na jejího potomka. Pokud to stát shledal nezbytným, neváhat rodinu rozbít a poštvat její členy proti sobě. Jakmile začaly mít děti vlastní rozum, podporovalo je gestapo v udávání a donášení na vlastní rodiče.“⁹⁶

3.2. Svobodné matky

Manželství již nebylo podle nacistických idejí pro početí dítěte až tak důležité. Pokud byla rodička rasové „čistá“, mělo její dítě pro říši stejnou cenu, jako dítě ze sezdaného páru. Děti byly pro Německo velmi důležité, proto Himmler sliboval, že pokud by otec zemřel, SS se o matku (ať svobodnou, či vdanou) i její dítě postará.

⁹³ Toto datum bylo stanoveno podle dne narození matky Adolfa Hitlera Kláry.

⁹⁴ HUGHES, Matthew; MANN, Chris. *Hitlerovo Německo: život v období třetí říše*. Praha: Columbus, 2002, s. 69. ISBN 80-7249-123-7.

⁹⁵ CLAYOVÁ, Catrine; LEAPMAN, Michael. *Panská rasa: nacistické Německo a experiment Lebensborn*. Praha: Columbus, 1996, s. 59.

⁹⁶ HUGHES, Matthew; MANN, Chris. *Hitlerovo Německo: život v období třetí říše*. Praha: Columbus, 2002, s. 70. ISBN 80-7249-123-7.

Problémem však bylo, že většina Němců byla velmi konzervativní a na svobodné matky a jejich děti se pohlíželo „skrže prsty“. Ve snaze zbavit matky tohoto stigmatu, byl ministerstvem spravedlnosti vydán v roce 1937 výnos, který tyto ženy opravňoval, aby si říkaly Frau (paní), což bylo až do této doby výsadou pouze pro vdané ženy.

3.3. Experiment Lebensborn

Experiment Lebensborn vznikl z popudu Himmlera, protože byl hluboce nespokojený s tehdejší klesající křivkou porodnosti v Německu po první světové válce. Za tento fakt podle něho mohly samy ženy tím, že zanedbávaly své povinnosti. Dalším důvodem byl velký důraz, který kladli nacisté na instituci manželství a v první řadě povinnost ženy splnit svou biologickou funkci, a to i bez ohledu na city. Tento projekt byl „typickou součástí stěžejního nacistického názoru, že city a zájmy jednotlivce je třeba podřítit potřebám státu v zájmu konečného vítězství a ustavení nového světového pořádku založeného na čistotě rasy“.⁹⁷ Rození dětí bylo důležité také z toho důvodu, aby se mohly nově dobitá území zalidňovat árijskou rasou.

Operace Lebensborn, spadající pod správu SS, byla založená Himmlerem 12. prosince 1935, v tomto roce vznikla i společnost *Odkaz předků* (Ahnenerbe), která se snažila podat vědecky podložený důkaz o nadřazenosti nordické rasy. Provázanost mezi nimi tkvěla v tom, že Odkaz předků měl poskytovat „teoretické základy ospravedlňující program „chovu“ čisté rasy“ a na tomto základě poté byly zakládány domovy Lebensborn.

Medicínským šéfem projektu Lebensborn byl Gregor Ebner. Tento muž „projevoval zvláštní starost o svá nordická novorozeňata, jásal nad zdařilými únosy, podepisoval příkazy ke sterilizacím „méněhodnotných“⁹⁸ a osobně dohlížel na chod „medicínských“ rozhodnutí, v

⁹⁷ CLAYOVÁ, Catrine; LEAPMAN, Michael. *Panská rasa: nacistické Německo a experiment Lebensborn*. Praha: Columbus, 1996, s. 61.

⁹⁸ Nedostatečně „nordických“ dětí.

jejichž důsledku byly některé z těchto „méněhodnotných“ dětí odesílány na smrt do koncentračních táborů“.⁹⁹

3.3.1. Cíle a funkce experimentu Lebensborn

Mezi cíle organizace Lebensborn, zformulované samotným Himmlerem, patřila podpora geneticky a rasově hodnotné velké rodiny; péče „o nastávající matky s dobrými rasovými a genetickými vlastnostmi, u nichž lze na základě pečlivých bádání, provedených Rasovým a osidlovacím úřadem u příslušníků jejich rodiny i v rodině otce dítěte, očekávat narození stejně kvalitního potomka“¹⁰⁰; péče o takové potomky a o matky po porodu.

Původně byly domovy založené pro svobodné matky, ale útočiště zde posléze nalézaly i vdané ženy, a to z důvodu zde poskytované nadstandartní lékařské péče, nebo proto, že otcem dítěte nebyl manžel. Zda byla žena vdaná či svobodná nehrálo roli, důležitá byla rasová „čistota“. Dalším důvodem, proč ženy vyhledávaly tyto domovy, bylo, že pokud se o dítě následně nechtěly starat, mohly být zproštěny ihned po porodu veškeré odpovědnosti za novorozence. Ti se posléze stávali jakýmsi majetkem SS, která poté tyto děti umísťovala do nacisticky smýšlejících adoptivních rodin.

Funkce této organizace měla být utajena veřejnosti, aby nedošlo k možné ostudě a rozpakům. Zaměstnaní lékaři podepisovali přísahu mlčenlivosti SS a byli nuceni respektovat čest těhotných žen. Z důvodu utajení se taktéž nesměly pořizovat žádné fotografie matek. I přes snahu o „neprůhlednost“ projektu, se objevilo všeobecně rozšířené podezření, že domovy neposkytují pouze útočiště matkám a dětem, ale fungují i de facto jako „chovné stanice“, které umožňují styk mezi potencionální matkou a otcem. I přes některá svědectví nebyl tento fakt nikdy plně prokázán.

⁹⁹ LIFTON, Robert Jay. *Nacističtí lékaři: medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Praha: BB/art, 2008, s. 66. ISBN 978-80-7381-452-6.

¹⁰⁰ CLAYOVÁ, Catrine; LEAPMAN, Michael. *Panská rasa: nacistické Německo a experiment Lebensborn*. Praha: Columbus, 1996, s. 63.

3.3.2. Financování projektu

Činnost domovů byla financována různými způsoby. Měrou se na něm podílely příspěvky placené členy Společnosti Lebensborn. „Minimální členský příspěvek činil 27 marek měsíčně, u členů SS, kteří se vyhýbali rodičovským povinnostem, však progresivně stoupal. Více museli platit ti z nich, kdo neměli děti ještě v osmadvaceti letech, a povinně odváděná částka se znovu zvyšovala, pokud se jim do třicítky nenarodily alespoň dvě. Pokud muž nesplnil „normu“, pokuta s věkem rostla. Kdo neprokázal patřičnou plodnost, měl kromě toho zastaven i služební postup.“¹⁰¹

Další peníze na provoz plynuly z příspěvků svobodných i ženatých mužů, jejichž děti se narodily v těchto domovech. Přispívaly i matky, které povinně odevzdávaly své sociální dávky a nemocenské.

Na sponzorování experimentu se podíleli i Himmlerovi přátelé z obchodních a průmyslových kruhů. Čerpalo se i z majetku zabaveného Židům¹⁰². Od charitativní organizace *Nacionálně socialistické lidové péče* (Nationalsozialistische Volkswohlfahrt) přicházely velké finanční částky sloužící ke koupi a vybavení domů.

3.3.3. Péče o rodičky s dětmi

Důležitým požadavkem při vyhledávání ideálních míst, ze kterých by se mohly stát domovy Lebensborn, byla čistota okolí a dostatečná vzdálenost od špinavých měst. První tento domov vznikl ve Steinhöringu, vzdáleném necelou hodinu od Mnichova, a nesl název Hochland. V roce 1939 již existovalo šest těchto domovů. Kromě Hochlandu ve Steinhöringu to byl Wienerwald u Vídně, Pommern v lázních Bad Polzinu, Kurmark v Klosterheide severně od Berlína, Hohenhorst U Brém a Harz ve Wernigerode na jih od Braunschweigu. Dohromady v nich bylo k dispozici 263 lůžek pro nastávající matky a 487 pro novorozence. Zájem o porod v domovech byl velký, jen v roce 1938 prošlo domovy 653 matek, což byl jen zlomek ze všech žadatelek, které však byly zamítnuty na základě rasové nezpůsobilosti.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 66.

¹⁰² Přímou některé budovy, v nichž sídlily domovy, dříve patřily židovským majitelům.

Důraz se kladl i na mnoho dalších aspektů, nejen na polohu objektu. Například se zde nepodceňovala zdravá strava. Pro maximalizaci nutričních hodnot stravy, zde museli kuchaři zvládat vaření zeleniny v páře, brambory se měly jíst ve slupkách a chléb celozrnný. Až do konce války byly domovy zásobované nedostatkovým čerstvým ovocem, což byl v této době nevídaný luxus.

Bylo zde postaráno nejen o hmotné blaho matek, ale i o politické. Fungovaly zde kurzy, které měly ženy utvrdit v nacistické ideologii a vychovat z nich ještě větší nacistky než jakými byly, když přišly. Promítaly se propagandistické filmy, ženy byly nuceny zpívat nacistické písně a pouštěly se rozhlasové přednášky.

3.3.4. Poněmčování

Domovy nesloužily pouze k rození rasově čistých dětí, ale i k poněmčování dětí z cizích zemí, které byly uznány za nordické typy.

Téměř bezprostředně po vojenském obsazení Polska německými jednotkami došlo na základě Hitlerova dekretu z 12. října 1939 ke zřízení územně správní jednotky *Generálního gouvernementu*¹⁰³. Sem byli vystěhováváni Poláci ze západních oblastí. Ostatní Poláci, kteří splňovali přísné rasové podmínky, mohli být poněmčováni.

V témže roce vydal Rasový a osidlovací úřad dokument s názvem *Zacházení s obyvatelstvem bývalých polských území podle rasově politických hledisek*¹⁰⁴. Nejzávažnějším bodem programu bylo, že děti polského původu mohou být vzdělávány pouze v přísně německém duchu. V Polsku mělo fungovat pouze elementární vzdělávání v obecných školách. Polské děti vybrané pro germanizaci, mohly vyššího vzdělání dosáhnout pouze v Německu. Tento dokument také stanovil: „Musíme se snažit vyčlenit rasově hodnotné děti

¹⁰³ Generální gouvernement byl rozdělen na 4 správní jednotky – Krakovský, Lublinský, Radomský a Varšavský.

¹⁰⁴ Tento dokument se mimo jiné týkal konfiskace polského majetku a půdy; vyloučení Poláků z řady povolání; byly zakázány bohoslužby a zrušeny polské národní svátky; Poláci měli zakázáno vlastnit rozhlasové přijímače a gramofony apod.

z programu přesídlení (polského obyvatelstva) a vychovat je buď ve vhodných ústavech, jako byly například někdejší vojenské sirotčince v Postupimi, nebo v německých rodinách. Vhodné jsou děti mladší osmi až deseti let, protože úplné etnické transformace – tedy definitivního poněmčení – lze zpravidla úspěšně dosáhnout jen do tohoto věku. Hlavní podmínkou úspěchu je naprostý zákaz styku s polskými příbuznými. Děti dostanou německá jména teutonského původu. Rodné listy a záznamy o dědičných vlastnostech bude uchovávat zvláštní oddělení“.¹⁰⁵

Vytipované děti měly v polském ústředí *Rasového a osidlovacího úřadu* v Lodži absolvovat testy a následně strávit šest týdnů v dětských domovech ve městech Brockau a Kalisz. Zde se podrobovaly charakterové a psychologické analýze pod vedením dr. Hildegard Hetzerové.

Samotné hodnocení „kvalit“ dětí probíhalo tak, že se děti musely úplně svléknout, byla jim změřena hlava, hrudník a boky, poté děti byly zváženy na váze. Celkově se do pomocí podrobných formulářů zaznamenávaly „charakteristiky a klasifikace šedesáti dvou částí těla, u kterých se mělo za to, že nejlépe vypovídají o rasových vlastnostech... Důležitými vodítky byla barva očí, tloušťka rtů a výška či držení těla... Otázka nosu byla natolik zásadní, že se hodnotila ve dvou bodech, a dětský nos tedy mohl být označen za „árijský u kořene“, ale s „židovskou špičkou“.

Následně došlo k vyhodnocování výsledků, na jejichž základě byly děti rozděleny do jedenácti rasových kategorií. Na prvních třech příčkách byly nejcennější „áriji“, kteří následně připadali v úvahu pro osvojení rodinami nacistů, jenž nemají vlastní děti, nebo příslušníky SS, které jim mohly zajistit život v nadbytku, a dostalo by se jim od nich náležité ideologické výchovy. Děti zařazené na prostřední kategorické příčky, se měly dostat do politicky méně uvědomělých rodin nebo tam, kde už své vlastní děti měli. Spodní příčky náležely dětem, které vykazovaly směs znaků různých ras nebo spadaly do ras „podřadných“. Většina těchto zavržených dětí skončila v koncentračních táborech nebo ve zvláštním táboře v Lodži.

¹⁰⁵ CLAYOVÁ, Catrine; LEAPMAN, Michael. *Panská rasa: nacistické Německo a experiment Lebensborn*. Praha: Columbus, 1996, s. 93.

Všechny záznamy o narození a skutečném původu dětí, které uspěly, byly posléze systematicky zlikvidovány a nahrazeny dokumenty novými, které již obsahovaly nové německé jméno, nové datum narození a informaci o tom, že matky chlapců zemřely při porodu a otcové zemřeli ve válce.

3.3.5. Lidice

Ani Protektorát Čechy a Morava se nevyhnul násilnému poněmčování českých dětí. Mezi asi nejznámější případ poněmčených českých dětí patří ty lidické.

V rámci heydrichiády¹⁰⁶ bylo rozhodnuto, že Lidice budou srovnány se zemí¹⁰⁷, muži postříleni, ženy uvězněny v koncentračních táborech a vhodné děti poputují na převýchovu do některé německé rodiny. 10. června 1942 zde došlo k největšímu masakru, při kterém došlo ke splnění původního plánu a během několika následujících týdnů a měsíců byly zničeny veškeré stopy, které by připomínaly existenci této vsi. 105 lidických dětí bylo odvezeno do Kladna, kde jim byly měřeny hlavy i ostatní části těla a vše bylo pečlivě zaznamenáváno. Poté byly převezeny do Lodže, kde byly podrobeny podrobnějšímu hodnocení jejich rasových kvalit. Z původního počtu bylo „vhodnými“ k poněmčení pouze 13 dětí. Tyto děti byly odvezeny do domova Lebensborn v obci Puschkau u Poznaně a po absolvování základů nacistické ideologie a kursů německého jazyka byly odesláni k osvojení.¹⁰⁸

Děti, které „neprošli sítím“, byly 2. července 1942 převezeny do koncentračního tábora Chełmno a tam byly pravděpodobně ještě téhož dne zavražděny výfukovými plyny ve speciálně upraveném automobilu.¹⁰⁹

¹⁰⁶ srov. ŠUSTEK, Vojtěch. *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, Svazek 1. Praha: Scriptorium, 2012.

¹⁰⁷ SEEMANN, Richard. *Cesta do Wannsee: Konečné řešení takzvané židovské otázky a germanizace českých zemí*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2008, s. 221. ISBN 978-80-86057-51-4.

¹⁰⁸ CLAYOVÁ, Catrine; LEAPMAN, Michael. *Panská rasa: nacistické Německo a experiment Lebensborn*. Praha: Columbus, 1996, s. 147.

¹⁰⁹ STEHLÍK, Eduard. *Lidice: Příběh české vsi*. Praha: V RÁJI, 2004, ISBN: 80-86758-13-3.

3.4. Norské ženy

Hitler přepadl nečekaně Norsko 2. dubna 1940 a následně ho ovládl. Podle Himmlera, otce programu Lebensborn, toto byla skvělá příležitost, jak dosáhnout masového přílivu prvotřídních norských genů do německé populace a jak posléze „ponordičtit“ jižní Německo. Němci totiž měli na norskou rasu jen ty nejlepší názory. Byla podle nich ta nejnordičtější ze všech evropských národů, protože příslušníci tohoto národa jsou plavovlasí, statní a díky přírodním podmínkám fyzicky odolní.

Ke zřízení prvního norských domovu Lebensborn došlo v dubnu 1942 a další na sebe nenechaly dlouho čekat. Měly zde být přijímány nejen děti příslušníků SS, ale všech německých vojáků za předpokladu, že je matka rasově „kvalitní“ a není protinacisticky zaměřená. Součástí přijetí ženy do domova bylo podepsání dokumentu, ve kterém potvrzovala, že se v její rodině nevyskytla osoba cizí krve. Pokud bylo po porodu zjištěno, že novorozenec splňuje všechny rasové „podmínky“, byla matce či adoptivním rodičům vyplacena podpora. Pokud matka odešla porodit do Německa, dítě automaticky získávalo německé občanství.

I děti německých vojáků a norských žen se dělily do několika kategorií. Nejvyšší kategorie dosáhly ty děti, které matka odjela porodit do Německa s vidinou sňatku s otcem dítěte. Na nižší příčce se nacházely děti narozené v norských domovech Lebensborn. tyto děti spadaly do péče SS a cílem bylo novorozeně předat brzy po narození k adopci či do pěstounské péče některé nacisticky zaměřené rodině. Některé děti z této kategorie byly krátce po narození odeslány do Německa k adopci. Protože však vykazovaly v mnoha případech ještě lepší rasové vlastnosti než německé děti, byly bez problému umístovány do vhodných nacistických rodin. Nejnižší kvality měly z hlediska Němců ty norské děti, jejichž matky se nechtěly odtrhnout od své vlastní rodiny a chtěly se o dítě starat samy.¹¹⁰

Postoj norského obyvatelstva k matkám, které hledaly pomoc u německých úřadů, byl velmi odmítavý. Vládla zde silně protinacisticky naměřená atmosféra a Norové těmito ženami pohrdali a stranili se jich. Jen málo norských dětí, které byly za války převezeny do Německa,

¹¹⁰ CLAYOVÁ, Catrine; LEAPMAN, Michael. *Panská rasa: nacistické Německo a experiment Lebensborn*. Praha: Columbus, 1996, s. 130.

se po válce dostalo zpět do vlasti. Jedním důvodem bylo, že nebylo snadné je nalézt, ale především Norové o ně neměli absolutně žádný zájem.

4. Konference se Wannsee a vznik konečného řešení

Konference v zámečku na břehu jezera Wannsee na okraji Berlína, svolaná samotným Reinhardem Heydrichem, proběhla 20. ledna 1942. „Bylo zde rozhodnuto o trojjediném poslání Terezína - jako koncentračního a průchozího tábora, jako nástroje decimace i jako prostředku dezinformace o osudu deportovaného židovského obyvatelstva - pevně začleněno do strategie konečné etapy konečného řešení, jak shromážděným funkcionářům SS, nacistické strany a státu rozvinul Heydrich ve svém projevu.“¹¹¹ Konference se zúčastnilo 15 vysokých představitelů nacistického Německa - velitel bezpečnostní policie a SD SS-obergruppenführer Reinhard Heydrich, SS obersturmbannführer Adolf Eichmann, Župní vedoucí dr. Mayer a vedoucí říšského úřadu dr. Leibbrandt, Státní tajemníci dr. Stuckart, Neumann, dr. Freisler, dr. Bühler, Státní podtajemník Luther, SS oberführer Klopfer, Ministerský ředitel Kritzinger, SS gruppenführer Hofmann, SS gruppenführer Müller, SS oberführer dr. Schoengarth, SS sturmbannführer dr. Lange¹¹²

Ve Wannsee byla projednána evakuace evropského židovského obyvatelstva do teprve budovaných koncentračních táborů. Dle pokynů Hitlera mělo mít přednost říšské území a Protektorát. Evakuovaní měli být nejdříve umístěni v tzv. průchozích ghettech, odtud transportováni dále na východ. Lidé starší 65 let, měli být dle Heydricha přemístěni pouze do ghetta pro staré, tedy do Terezína. Tuto roli skutečně od roku 1942 plnilo terezínské ghetto.¹¹³

¹¹¹ SEEMANN, Richard. *Cesta do Wannsee: Konečné řešení takzvané židovské otázky a germanizace českých zemí*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2008, s. 103. ISBN 978-80-86057-51-4.

¹¹² *Protokol z konference ze Wansee* [online]. poslední revize 21.8. 2011 [cit. 5.12.2012]. <http://www.holocaust.cz/cz2/resources/documents/final_solution/wannsee_protocol>.

¹¹³ SEEMANN, Richard. *Cesta do Wannsee: Konečné řešení takzvané židovské otázky a germanizace českých zemí*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2008, s. 103. ISBN 978-80-86057-51-4.

4.1. Vybrané nacistické koncentrační tábory a ghetta¹¹⁴

První koncentrační tábor vznikl v roce 1933 v Dachau a byl původně určen pro politické vězně.¹¹⁵ Od roku 1938 došlo k původní změně úkolu koncentračních táborů, a to převychovávat nepřátele nacistického státu. Své zájmy zde stále více začaly uplatňovat SS. Díky nacistické „věrouce“ později začaly vznikat modely středověkých ghett, kam se začali shromažďovat židé nejen z blízkého okolí, ale i ze vzdálených míst okupovaných Němci. Cílem bylo, aby se již tato „podřadná“ rasa neměla šanci dostat do kontaktu s Árijci.¹¹⁶ Současně byly v provozu vyhlazovací a koncentrační tábory, v nichž drtivá většina vězňů našla smrt.

4.1.1. Terezínské ghetto

Definitivní rozhodnutí o vzniku ghetta v Terezíně padlo 17. října 1941. V listopadu téhož roku sem bylo vysláno 1400 mladých židovských odborníků, aby přebudovali město, ve kterém doposud žilo zhruba 4000 civilních obyvatel, na internační tábor. Podle nacistických plánů zde mělo být postupně umístěno 70 tisíc vězňů židovského původu. V červnu následujícího roku byl Terezín již zcela zbaven nežidovského obyvatelstva.¹¹⁷ Německá propaganda se snažila vyvolávat iluze, že se toto ghetto stane samosprávným územím, kde budou židé pracovat až do konce války, proto do příprav zapojila i Židovskou náboženskou obec.

¹¹⁴ srov. *Ghettoizace židovského obyvatelstva* [online]. poslední revize 26.9. 2011. <<http://www.holocaust.cz/cz/history/jew/general/general8>>.

¹¹⁵ ZÁMEČNÍK, Stanislav. *To bylo Dachau*. Praha: Paseka, 2003, ISBN 80-7185-536-7.

¹¹⁶ MINERBIOVÁ, Alessandra. *Nacismus*. Praha: KMa, 2007, s. 105.

¹¹⁷ BUBENÍČKOVÁ, Růžena; KUBÁTOVÁ, Ludmila; MALÁ, Irena. *Tábory utrpení a smrti*. Praha: Svoboda, 1969, s. 143.

První transport do Terezína dorazil 30. listopadu 1941. Členové rodiny byly zpočátku ubytovány hromadně v těch nejprimitivnějších podmínkách, ale alespoň s pocitem, že jsou s rodinou. Později však došlo k rozdělování při ubytovávání na muže a ženy, čímž docházelo k velkému psychickému tlaku na vězněné.

Vězni byli týráni prostřednictvím systému zákazů a příkazů, v bunkrech pod táborovou komandaturou byli vyslýcháni a mučeni. Za nepozdravení příslušníka SS či nedovolené odeslání zprávy z ghetta mohl být člověk popraven, jak se tomu stalo v únoru a lednu 1942, kdy se konaly dvě hromadné popravy. Později byli vězni za „provinění“ odesíláni do Malé pevnosti, která se pro ně fakticky rovnala vyhlazovacímu táboru. Taktéž odsud odjížděly transporty na východ. Pokud byl člověk do tohoto transportu zařazen, znamenalo to pro něj v podstatě většinou rozsudek smrti, která bude následovat po příjezdu na cílové místo.

V terezínském ghettu fungovala tzv. židovská samospráva, která však musela plnit příkazy SS a tudíž měla jen minimální možnost ulehčovat život uvězněným.¹¹⁸

4.1.2. Varšavské ghetto

Varšavské ghetto se nacházelo v centru bývalé židovské čtvrti na severu města a varšavští Židé byli o jeho zřízení informováni 12. října 1940. následně v polovině listopadu bylo ghetto odděleno od okolí postavením vysoké zdi, čímž došlo k narušení ekonomických vztahů většiny Židů a znemožnění dostat se k majetku, který jim ještě zbýval. Panovala zde vysoká úmrtnost z důvodu špatných hygienických podmínek, nedostatku paliv, potravin a kvůli vysoké přeplněnosti. Jen potravinové přídělky v ghettu obsahovaly zhruba 25 % přídělů obyvatel Polska a 8 % přídělů Němců.

¹¹⁸ BLODIG, Vojtěch. *Vznik ghetta* [cit. 5.12.2012]. poslední revize 26.9. 2011 [cit. 5.12.2012]. <<http://www.holocaust.cz/cz/history/jew/czech/terezin/terezin1>>.

Deportace Židů z varšavského ghetta do vyhlazovacích táborů byly zahájeny 22. července 1942. Zpočátku se na deportacích podílela židovská policie, později však shromažďovalo Židy samo SS a jejich ukrajinští pomocníci. Na konci roku 1942 zbyl v ghettu jen zlomek původních obyvatel a ghetto se proměnilo spíše v pracovní tábor.

Začátek deportací vzbudil v obyvatelích ghetta odpor, došlo proto vlivem několika odbojových skupin ke vzniku společné ilegální odbojové organizaci Żidowska organizacja bojowa. Její činnost spočívala ve shromažďování zbraní, informování ostatních obyvatel o osudu dříve deportovaných Židů a především v přípravě na ozbrojený odpor. 18. ledna byly opět zahájeny deportace do vyhlazovacích táborů, ale Židé se odmítali k transportům dostavovat, vypukl ozbrojený odpor a jeho příprava proti konečné likvidaci varšavského ghetta, která se dala očekávat. Tento akt odporu měl být pro svět znamením protestu Židů, odbojáři nedoufali v záchranu svých životů, nebudovali proto ani žádné únikové cesty z ghetta.

Likvidace ghetta byla německými jednotkami zahájena 19. dubna 1943. Postupně byl jeden dům za druhým vypalován a ničen. Došlo k pouličním bojům, protože členové varšavského odboje projevíli nečekaně silný ozbrojený odpor, který i přes nedostatek potravin a zbraní trval několik dní. Německý velitel Jürgen Stroop, jenž byl pověřen likvidací ghetta, prohlásil akci za ukončenou 16. května 1943 a na důkaz vyhlazení varšavských Židů nechal strhnout varšavskou synagogu, která se nacházela mimo ghetto. Ozbrojené boje však ve skutečnosti probíhaly ještě dlouho poté na troskách ghetta.

Dopadení Židé byli z velké části zastřeleni na místě, zbytek byl transportován do vyhlazovacích táborů.¹¹⁹

¹¹⁹ *Varšavské ghetto* [online]. poslední revize 26.9. 2011 [cit. 2.1.2013]. <<http://www.holocaust.cz/cz/history/camps/varsava>>.

4.1.3. Lodžské ghetto

Zřízení ghetta v židovské čtvrti na severním okraji Lodže bylo oznámeno v únoru 1940. Do 30. dubna, kdy došlo k uzavření území ghetta, sem bylo vtěsnáno 164 000 lodžských Židů. V následujících dvou letech bylo do ghetta deportováno z Říše, Protektorátu a z blízkých měst ještě dalších 38 500 židovských obyvatel. I zde vládly katastrofické podmínky zahrnující nedostatek paliv, špatné sanitární podmínky a akutní nedostatek jídla, propukaly epidemie. Z těchto důvodů zhruba 43 500 lidí zemřelo na následky zimy, nemocí a hladu. Od počátku roku 1942 byly vypravovány transporty do nedalekého Chełmna, kde byli Židé vražděni v plynových komorách. Druhá vlna deportací byla zahájena v září téhož roku. Od září 1942 fungovalo lodžské ghetto jako veliká továrna, vězni museli pracovat pro německé válečné hospodářství.

Rozhodnutí o uzavření ghetta padlo na počátku roku 1944, přeživší vězňové byli transportováni do vyhlazovacích táborů v Osvětimi a Chełmnu v létě 1944.¹²⁰

4.1.4. Dachau

Zřízení tohoto koncentračního tábora bylo Himmlerem oznámeno 20. března 1933 a již za dva dny sem byli přivezeni první vězni. Jednalo se politické – sociální demokraty a vězně. Tento tábor byl hlídán vojáky ze strážních věží a byl obehnan elektrickým plotem. Toto místo bylo pro SS důležité i z toho důvodu, že se sem jezdili „školit“ příslušníci SS.

Zpočátku zde byli vězněni političtí odpůrci režimu, ale v průběhu času k nim přibyli i Svědkové Jehovovi, homosexuálové či Romové. Velké množství židů¹²¹ sem bylo dovezeno po tzv. křišťálové noci, propuštěni byli po příslibu, že opustí Německo, což většina i udělala. V průběhu války začali přibývat další skupiny vězňů jako sovětsí zajatci. V Dachau sice bylo

¹²⁰ K historii Lodžského ghetta srovnej SEEMANN, Richard (sest.). *Ghetto Litzmannstadt 1941-1944*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, Terežínský památník. 2000.

¹²¹ Více než 10 000 Židů.

vybudováno krematorium a plynová komora, ale ta nikdy nesloužila k vraždění v masovém měřítku, k tomu byl spíše využíván zámek Hartheim u Linze. Popravy zde byly každodenní součástí až do konce války. Od zimních měsíců roku 1942 zde lékaři SS na věznicích praktikovaly bolestivé pokusy, často končící smrtí.

Od roku 1942 mělo Dachau vybudovanou síť pobočných táborů a vězňové byli využíváni pro otrockou práci v německém zbrojním průmyslu. V těchto pobočných táborech bylo vězněno až 37 000 vězňů.

Jednotky americké armády Dachau osvobodily bez boje 29. dubna 1945, v tu chvíli se tam nacházelo 30 000 vězňů. Tábor byl nemilosrdně přeplněn kvůli vězňům evakuovaným z táborů, které byly likvidovány z důvodu blížící se sovětské armády.¹²²

4.1.5. Chełmno

Vesnice Chełmno se nacházela 14 kilometrů jihovýchodně od městečka Kola, ležícího mezi Varšavou a Poznaní. V místním parku stál neobydlený zámek, který byl jedním z impulsů pro výstavbu vyhlazovacího tábora právě zde. Stavba byla zahájena v listopadu 1941 a první skupina lidí zde byla zavražděna již 8. prosince 1941. Zatímco zpočátku šlo většinou o Židy ze západního Polska, později sem byly vypravovány i transporty z Rakouska, Německa, Československa, Belgie, Francie, Holandska a Lucemburska. Vyvražďování tu však byli i cikáni, sovětsí váleční zajatci a polské a jiné děti.

Celý proces likvidace probíhal podle svědectví následovně. Okamžitě po příjezdu byli lidé odvedeni do velkého sálu v zámku. „Tam jim nařídili, aby se svlékli. Potom je odvedli chodbou ke dveřím; před dveřmi stál velký krytý automobil. To byla plynová komora. Říkali lidem, že je odvezou automobilem – do lázně. Po naplnění vozu nahými lidmi byly dveře pevně a těsně uzavřeny. Spouštěním motoru vnikaly výfukové plyny potrubím do vnitřku plynové komory ve voze. Po několika minutách, kdy už nebylo slyšet křik a chroptění

¹²² *Dachau* [online]. poslední revize 23.1. 2012 [cit. 2.1.2013].
<<http://www.holocaust.cz/cz/history/camps/dachau>>.

dušících se lidí, odjížděl automobil směrem k dobře střeženému borovému lesu, vzdálenému asi 4 km.¹²³ Všechny mrtvoly byly podrobně prohledávány, zda nemají schované cennosti, i zlaté zuby jim byly vytrhávány.

7. dubna 1943 skončilo první období masového vyvražďování, které trvalo zhruba 330 dní a při kterém zemřelo odhadem více než 300 tisíc osob. Do 18. ledna 1945 byl provoz velmi omezený a tábor již nebyl tak využíván. Přesto zde ještě zemřelo dalších přibližně 10 tisíc lidí.

4.1.6. Treblinka

Výstavba vyhlazovacího tábora Treblinka byla započata v květnu 1942 a již 22. července téhož roku byl tábor dokončen.

„Tábor byl rozdělen na tři části: první byla vyhrazena personálu, který tvořili němečtí a ukrajinští pracovníci, ale také židovští vězni, kteří zde pracovali v tesařských, ševcovských a kovářských dílnách. Druhou část tvořily prostory pro přijímání a shromažďování vězňů. Ve třetí části byl vyhlazovací prostor, ve kterém byly umístěny plynové komory, hromadné hroby a hranice na kremaci obětí. Tato část byla s přijímací spojena úzkou lomenou uličkou, zvanou *roura - šlauch*, kterou byli Židé hnáni do plynových komor.“¹²⁴ Krematoria v Treblince nebyla. Plynové komory byly malé, ke každé patřila vlastní baterie motorů, která místnost naplňovala jedovatým plynem. Kvůli likvidaci varšavského ghetta došlo následně k rozšíření tábora.¹²⁵

Treblinka byla v podstatě továrnou na smrt, nikdo se tu nezaobíral tetováním vězňů, nebyla tu těžká práce, žádné vši, transportované po příjezdu čekala pouze cesta do plynové

¹²³ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Noc a mlha*. Praha: Naše vojsko, 1958, s. 56.

¹²⁴ *Treblinka* [online]. poslední revize 5.9. 2011 [cit. 3.1.2013]. <<http://www.holocaust.cz/cz/history/camps/treblinka>>.

¹²⁵ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Noc a mlha*. Praha: Naše vojsko, 1958, s. 78.

komory, jak dokládá svědectví S. Rajzmana, který byl jeden rok vězněn v Treblince: „Ihned po příjezdu byli muži odděleni od žen a dětí, museli se rychle vysvléci a odebrat k plynové komoře po cestě, která byla nazývána „cestou do nebe“. Ženám byly ustřiženy vlasy, dříve než nastoupily do plynové komory“.

Podle údajů svědků bylo z Treblinky vyvezeno –

- 25 vagonů vlasů
- 248 vagonů oblečení
- 100 vagonů bot
- 40 vagonů lékařských nástrojů a léků
- 22 vagonů látek
- 260 vagonů peří, ložního prádla a přikrývek
- 12 vagonů řemeslnického nářadí
- 400 vagonů obsahujících předměty různých domácích potřeb a několik set vagonu dalších věcí
- 14 000 karátů briliantů¹²⁶

Koncentrační tábor Treblinka je významný tím, že v něm došlo ke vzpouře, která měla za následek ukončení jeho činnosti. Povstání zde vzniklé odbojové skupiny, kterou vedl bývalý důstojník československé armády Zelo Bloch, bylo plánované od dubna 1943. Samotné povstání bylo zahájeno 2. srpna 1943. Odbojářům se postupně podařilo zapálit téměř všechny budovy v táboře. Povstání bylo však i přesto Němci potlačeno. Zbylí vězni byli donuceni zničit stopy po všem, co se v táboře událo a poté byli zastřeleni.¹²⁷

¹²⁶ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Noc a mlha*. Praha: Naše vojsko, 1958, s. 81.

¹²⁷ GLAZAR, Richard. *Treblinka, slovo jak z dětské říkanky*. Praha: G PLUS G, 2007, ISBN 978-80-86103-96-9.

4.1.7. Osvětim

První návrhy k založení koncentračního tábora v Osvětimi byly podány oberführerem SS a inspektorem policie von Bach - Wiegandem ve Vratislavi koncem roku 1939. Po návštěvě zdejšího prostoru komisemi zde bylo vytvořeno zájmové území a tento prostor byl prohlášen za uzavřený. Vesnice v okolí byly vyklizeny a rozbořeny, obyvatelé vysídleni.¹²⁸

Největší nacistický vyhlazovací a koncentrační tábor byl založen na Himmlerův rozkaz z 27. dubna 1940 nedaleko polského městečka Oświęcim. Již v červnu 1940 sem byli dovezeni první převážně političtí vězni. V březnu 1941 bylo v Osvětimi zaregistrováno 10 000 vězňů. Paradoxně měl tábor i „vlastní fotbalový stadion, knihovnu, fotografickou laboratoř, divadlo, plovárnu SS a symfonický orchestr. Byl tam dokonce nevěstinec s názvem Puff, používaný příslušníky SS a některými privilegovanými vězni.“¹²⁹

V březnu 1941 došlo k rozhodnutí o zbudování druhého rozsáhlejšího komplexu Osvětimi II. – Birkenau. V letech 1943 – 44 zde byl umístěn terezínský rodinný tábor. V březnu 1942 byl v nedalekých Monovicích založen tábor Osvětim III., kde si německá firma I.G. Farben zřídila továrnu na výrobu syntetického kaučuku a využívala při tom otrocké práce osvětimských vězňů. K Osvětimi náleželo dalších 45 pobočných táborů, kde vězni pracovali pro německé firmy.¹³⁰

Velitel Osvětimi Rudolf Höss dostal v létě 1941 příkaz od Himmlera vystavět v Osvětimi centrum hromadného vraždění židovského obyvatelstva.¹³¹ První plynová komora byla vystavěna v Osvětimi I., Höss v Norimberku prohlásil, „že to bylo právě odhmyzování

¹²⁸ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Noc a mlha*. Praha: Naše vojsko, 1958, s. 93.

¹²⁹ POSNER, L. Gerald; WARE, John. *Mengele – anděl smrti: úplný životní příběh*. Praha: XYZ, 2007, s. 48. ISBN 978-80-87021-76-7.

¹³⁰ ŠTĚPKOVÁ, Tereza; BRÖSSLEROVÁ, Růžena; BEDNAŘÍK, Petr. *Osvětim* [online]. poslední revize 26.7. 2013 [cit. 3.1.2013]. <<http://www.holocaust.cz/cz/history/camps/auschwitz>>

¹³¹ HÖSS, Rudolf. *Velitelem v Osvětimi: autobiografické zápisky*. Praha: Academia, 2007, ISBN 978-80-200-1471-9.

prudce jedovatým plynem, které mu dalo podnět k usmrcování vězňů podobným způsobem. Začal se svými spolupracovníky plynovat s krystalky plynu Cyklon B, který byl určen pro desinfekci šatstva a baráků.“¹³² Později byly v Birkenau vystavěny čtyři plynové komory, které měly „kapacitu“ až 6 000 mrtvých denně. Tyto komory byly maskovány jako sprchy, které měly v budoucích obětech povzbudit přesvědčení, že absolvují skutečně jen hygienická opatření, aby mohly následně v táboře nastoupit do práce.

Při příjezdu transportu na rampu probíhala tzv. selekce, při které důstojníci pouhým pohledem rozhodovali o tom, kdo bude přidělen na práci a koho čeká smrt.

Neobvyklé v Osvětimi nebyly ani lékařské pokusy, které na vězních prováděli nacističtí lékaři. Mezi nejznámější německé lékaře, kteří se na nich podíleli, patří nechvalně proslulý Josef Mengele¹³³.

I v tomto táboře došlo k povstání. Postarali se o něho členové Sonderkommanda¹³⁴ pracujících v krematoriích, když se jim podařilo explozí zničit jednu z plynových komor, čímž došlo k narušení procesu vyhlazování.

¹³² KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Noc a mlha*. Praha: Naše vojsko, 1958, s. 96.

¹³³ Narozen 16. března 1911 v německém Günzburgu. Je známý jako lékař SS, který prováděl sadistické pokusy na vězních v Osvětimi. Po válce uprchl z Německa, poté do Brazílie, kde zemřel 7. února 1979, zde byl identifikován na základě testů DNA.

¹³⁴ Sonderkommando bylo zvláštní komando složené výhradně z vězňů pracujících ve vyhlazovacích táborech. Tento oddíl pracoval v plynových komorách a spaloval mrtvolky.

5. Norimberské soudy s válečnými zločinci¹³⁵

Po ukončení druhé světové války naléhaly Spojené státy na to, aby byl uspořádán spravedlivý soud s nacisty před *Mezinárodním soudním tribunálem*. Samozřejmostí byla možnost všech obviněných se patřičně hájit. Tento tribunál měl odpovídat mezinárodně platným zákonům, odrážet vývoj mezinárodního trestního práva a také měl podléhat přísným pravidlům o předkládání důkazů. Dne 8. srpna 1945 byla na konferenci v Londýně podepsána čtyřmi vítěznými mocnostmi¹³⁶ charta, na jejímž základě byl ustanoven *Mezinárodní vojenský tribunál*.

Za místo konání byl vybrán Norimberk. Jedním z důvodů byla i skutečnost, že zde byly v roce 1935 vyhlášeny neblaze proslulé norimberské zákony.

Samotné norimberské procesy se konaly v období od listopadu 1945 do dubna 1949 a „soudní spis v procesu s dvaadvaceti nacistickými pohlaváry dostal označení *Ve věci Spojených států amerických, Francouzské republiky, Spojeného království Velké Británie a Severního Irska a svazu Sovětských socialistických republik proti Hermannu Wilhelmu Göringovi a dalším*.“¹³⁷

Hlavní body obžaloby byly čtyři a zahrnovaly všeobecné spiknutí za účelem:

- „uchopení moci
- nastolení totalitního režimu
- plánování, přípravy, podněcování a vedení útočné války
- porušování pravidel vedení války

¹³⁵ Viz *The Nubermberg Trials* [online], Dostupné z <<http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/nuremberg/nurembergdoctortrial.html>>.

¹³⁶ Francie, Velká Británie, Spojené státy, Sovětský svaz.

¹³⁷ SPITZOVÁ, Vivien. *Ďáblovi doktoři: Zpráva o hrůzných nacistických experimentech na lidech*. Praha: BB/Art, 2009, s. 65. ISBN 978-80-7381-530-1.

- dopouštění se zločinů proti mírovému soužití, zločinů proti lidskosti a zločinů perzekuce a vyhlazování
- členství v organizaci označené za zločinnou Mezinárodním vojenským tribunálem a všeobecně známé jako SS“.¹³⁸

Po skončení soudu s hlavními nacistickými zločinci následovalo dvanáct tzv. následných procesů, které se týkaly obžalovaných politiků a diplomatů, kabinetních ministrů, vůdčích činitelů SS, armádních velitelů, státního tajemníka německého ministerstva zahraničí, právníků, průmyslníků, úřadujícího ministra spravedlnosti a především nejvýznamnějších lékařů, jichž se týkal proces č. 1, při kterém bylo obviněno dvacet nacistických lékařů z provádění pokusů na vězňích a tři představitelé nacistické administrativy.

V těchto experimentech lze zřetelně spatřit nacistickou představu o „životě, který není hoden života“, o existenci „podlidí“, které je možné pozměňovat, manipulovat, studovat, mrzačit i zabíjet ve jméno nordické rasy a v konečném stádiu i kvůli přeměně celého lidského pokolení. Experimentující lékař měl možnost pracovat bez omezení ve snaze o „nashromáždění nejlepší krve“ a o vytvoření nových generací ryze nordického typu Němce.¹³⁹

Neblaze proslavená je ale spíše druhá stránka výše uvedených medicínských experimentů. Tyto pokusy nebyly založeny na sadismu, ale na rozšíření znalostí o některých podmínkách, kterým čelili němečtí vojáci. K experimentům se využívalo vězňů a užitek z nich měl i neněmecký průmysl, „například firma Behring – Werke používala vězně koncentračních táborů při testování nových vakcín proti skvrnitému tyfu. Farmaceutická společnost Bayer si

¹³⁸ SPITZOVÁ, Vivien. *Ďáblovi doktoři: Zpráva o hrůzných nacistických experimentech na lidech*. Praha: BB/Art, 2009, s. 65. ISBN 978-80-7381-530-1.

¹³⁹ LIFTON, Robert Jay. *Nacističtí lékaři: medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Praha: BB/art, 2008, s. 352. ISBN 978-80-7381-452-6.

dokonce kupovala ženské pokusné subjekty z Osvětimi (700 říšských marek za jeden), aby na nich prováděla experimenty.¹⁴⁰

5.1. Osvětím a blok 10

Za centrum lékařských experimentů v Osvětimi byl brán blok 10, který z větší části tvořily vězeňkyně i přesto, že se nacházel v mužském táboře. Tento blok se dělil na samostatná výzkumná oddělení, a to profesora Schumana¹⁴¹, profesora Clauberga, doktora Wirthse a jeho bratra¹⁴² a speciálního oddělení výzkumů, který byl veden hygienickým institutem.

Blok 10 byl vybudován speciálně pro profesora Clauberga¹⁴³ a jeho experimentální výzkum efektivní a levné metody sterilizace v masovém měřítku. Oddělení měl vybavené špičkovým rentgenovým přístrojem, stejně tak zde měl k dispozici čtyři speciální místnosti, z nichž jedna sloužila jako temná komora k vyvolávání rentgenových snímků. Pro pokusy si vybíral vdané ženy ve věku dvaceti až čtyřiceti let, upřednostňoval ty, které už rodily. Jeho metoda byla založena na „injekčním zavádění leptavých látek do děložního hrdla, s cílem blokovat vejcovody. Nejprve jim však intravaginálně aplikoval kontrastní látku, aby mohl rentgenologicky zjistit, nedošlo – li už předtím k blokaci či poškození vejcovodů. Experimentoval s rozmanitými substancemi, jejichž složení však tajil, nejspíš aby svůj

¹⁴⁰ PROCTOR, Robert N. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 242. ISBN 978-80-200-1763-5.

¹⁴¹ Oba se zabývali otázkami sterilizace.

¹⁴² Dokrot Wirths a jeho bratr se zabývali prekancerózními změnami děložního hrdla.

¹⁴³ Carl Clauberg se narodil 28. září 1898, zemřel 9. srpna 1957. Od prosince 1942 působil v Osvětimi. Po válce byl Clauberg za své činy odsouzen v Sovětském svazu na 25 let, po sedmi letech však byl propuštěn v rámci výměny několika válečných zajatců mezi Sovětským svazem a Západním Německem.

„medicínský objev“ uchránil před eventuální konkurencí.“¹⁴⁴ V současné době se soudí, že se jednalo o formaldehyd, někdy kombinovaný s novokainem. Mimo sterilizační pokusy prováděl v Osvětimi Clauberg zřejmě i pokusy s umělým oplodněním. Dle výpovědi svědků k tomu byla dodávána „séra“ (předpokládá se, že spermata) z mužských táborů, což přesně odpovídá záměrům Himmlera, „aby mohl při chovu nordické rasy „rasově dokonalý“ jedinec oplodnit maximální počet německých žen. Prvé kroky k takovému řízenému výběru byly učiněny v tzv. Lebensbornech¹⁴⁵. Přesto byl Clauberg i badatelem, vysokoškolským učitelem a uznávaným gynekologickým praktikem. Podařilo se mu vyvinout hormonální přípravky Proluton a Progynon na léčbu neplodnosti, které se dodnes používají, stejně jako Claubergův test ke stanovení účinku progesteronu¹⁴⁶.

Horst Schumann¹⁴⁷ se v Osvětimi netěšil tak významného postavení jako Clauberg, na druhou stranu však jeho pokusy byly ještě děsivější. Jeho oběti z jednotlivých táborů byly relativně zdravé ženy a muži okolo dvaceti let. Nejprve se tito lidé shromáždili v čekárně, odkud byli postupně povoláváni do sálu. Následně byly ženy sevřeny ze dvou stran v oblasti zad a podbřišku mezi dvě desky, muži pokládali šourek a penis na speciální desku. Do chodu byl uveden hlasitě hučící přístroj. Celý zákrok trval několik minut, následky však byly hrozné. Mnohé ženy utrpěly vážné popáleniny, u mnoha lidí se projevil příznak zánětu pobřišnice.¹⁴⁸ Po ozáření se ženám odebíraly chirurgicky vaječníky ve dvou separátních operacích. Ty se poté odesílaly do laboratoře, aby se zjistilo, zda rentgenové záření tkáň skutečně zničilo. Roku 1944 Schumann sepsal závěrečnou zprávu o pokusech, ve které nedoporučoval rentgen jako prostředek ke sterilizaci mužů z důvodu nespolehlivosti

¹⁴⁴ LANG, Hans Joachim. *Ženy z bloku 10*. Praha: Ikar, 2014, s. 118. ISBN 978-80-249-2394-9.

¹⁴⁵ ZÁMEČNÍK, Stanislav. *Za hranicí lidskosti*. Praha: Paseka, 2010, s. 89. ISBN 978-80-7432-034-7.

¹⁴⁶ LIFTON, Robert Jay. *Nacističtí lékaři: medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Praha: BB/art, 2008, s. 321. ISBN 978-80-7381-452-6.

¹⁴⁷ Horst Schumann se narodil 1. května 1906, zemřel 5. května 1983. V lednu 1945 byl zajat spojeneckou armádou, avšak v říjnu téhož roku byl propuštěn na svobodu. V roce 1966 byl vydán z Ghany do Západního Německa. V roce 1970 došlo dokonce k znovu otevření jeho případu, kvůli problémům se zdravím byl v roce 1972 propuštěn na svobodu.

¹⁴⁸ LANG, Hans Joachim. *Ženy z bloku 10*. Praha: Ikar, 2014, s. 132. ISBN 978-80-249-2394-9.

a nákladnosti. Místo toho doporučoval klasickou chirurgickou kastraci, která nevyžaduje u jednoho muže více času než 6 – 7 minut a je spolehlivá.¹⁴⁹

5.2. Antropologický výzkum – sbírka židovských skeletů

Bloku 10 se týkal i antropologický výzkum. Ředitel anatomického ústavu univerzity ve Štrasburku profesor dr. August Hirt¹⁵⁰ nechal vybrat a zavraždit minimálně 86 osob pouze z důvodu, že chtěl získat jejich skelety.¹⁵¹ Ve zvláštním memorandu u Himmlera se Hirt přimlouval za uchování lebek „židobolševických“ komisařů, s cílem „získat konkrétní vědecký materiál, [představující] odpudivý, leč typický druh podlidí“¹⁵² Taktéž v tomto memorandu doporučoval, aby byly tyto osoby ještě za jejich života lékaři vyfotografovány a došlo k rozličnému měření těchto osob, „dále aby zajistili, že jejich lebky nebudou při popravách jakkoli poškozeny, poté aby provedli specifická opatření ke konzervaci hlav a neprodleně je daly odeslat do výzkumného ústavu, kde mohou být následně provedeny rozmanité studie lebky a mozku, zahrnující „rasovou klasifikaci“ a „patologické rysy tvaru lebky“. Nacisté předpokládali, že se jim při spojení bolševismu a židovství v příslušnicích této skupiny osob podaří určit jisté shodné anatomické rysy. K usmrcení vybraných osob byla v koncentračním táboře Natzweiler u Štrasburku zřízena plynová komora, kam byli osvětimští vězni dopravováni a kde na ně čekal Josef Kramer. Tento příslušník SS (na rozkaz nejvyššího vedení SS z Berlína) byl pověřen zavražděním dovezených vězňů.¹⁵³ Poté byly mrtvoly odeslány do anatomického ústavu, kde došlo k jejich konzervaci a uložení do nádrží naplněných syntetickým alkoholem. Z důvodu nezastavitelného přibližování spojeneckých

¹⁴⁹ ZÁMEČNÍK, Stanislav. *Za hranicí lidskosti*. Praha: Paseka, 2010, s. 87. ISBN 978-80-7432-034-7.

¹⁵⁰ Narozen 28. dubna 1898, zemřel 2. května 1945 v Osvětimi, během druhé světové války byl přednostou na říšské univerzitě ve Štrasburku. Úzce spolupracoval s berlínskou vědeckou organizací SS "Ahnenerbe" (Dědictví předků). Spáchal sebevraždu ještě před tím, než mohl být souzen za své zločiny.

¹⁵¹ ZÁMEČNÍK, Stanislav. *Za hranicí lidskosti*. Praha: Paseka, 2010, s. 91. ISBN 978-80-7432-034-7.

¹⁵² LIFTON, Robert Jay. *Nacističtí lékaři: medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Praha: BB/art, 2008, s. 334. ISBN 978-80-7381-452-6.

¹⁵³ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Noc a mlha*. Praha: Naše vojsko, 1958, s. 268.

vojsk ke Štrasburku bylo rozhodnuto o celkové likvidaci sbírky a Hirt nařídil pracovníkům patologie, aby odevzdali zlaté zuby, těla rozřezali a dali je spálit do krematoria.

5.3. Experimenty s podchlazováním

Za řízení těchto experimentů byli obžalováni Karl Brandt, Wetz, Becker – Freyseng, Poppendick, Sievers, Rudolf Brandt, Mrugowsky, Gebhardt, Handloser a Schröder.¹⁵⁴

Experimenty s podchlazováním za extrémně nízkých teplot se prováděly v koncentračním táboře Dachau (především na objednávku německé Luftwaffe) od srpna 1942 do přibližně května 1943. K „výzkumu“ se využívalo van naplněných vodou o teplotách těsně nad bodem mrazu. Simulovaly se zde podmínky odpovídající tomu, co zažívali němečtí piloti, když se jejich letoun zřítil do moře, či čemu byli vystaveni němečtí vojáci bojující v hlubokém sněhu za ještě extrémnějších teplotních podmínek. Hlavními úkoly experimentů bylo dle programu Luftwaffe:

- „Hledat nejvhodnější způsoby záchrany a zejména ověřit zavrženou a právě znovu objevenou teorii ruského vědce z počátku 19. století Lepinského, že nejúčinnějším způsobem záchrany lidí postižených mrazem je jejich rychlé intenzivní prohřátí.
- Zjistit, které tělesné orgány jsou chladem nejdříve paralyzovány a co je vlastní příčinou smrti. Podle původních názorů prof. Ernsta Holzlöhnera by to mělo být ochromení činnosti mozku.
- Vyzkoušet optimální možnosti ochrany proti studené vodě.“¹⁵⁵

Dle svědectví Waltera Neffa, který byl pomocníkem z řad vězňů koncentračního tábora, podaného u norimberského procesu, experimenty probíhaly takto: „... vany byly naplněny vodou a pak do nich byl přidáván led, dokud voda neměla tři stupně. Pokusné osoby

¹⁵⁴ SPITZOVÁ, Vivien. *Ďáblovi doktoři: Zpráva o hrůzných nacistických experimentech na lidech*. Praha: BB/Art, 2009, s. 129. ISBN 978-80-7381-530-1.

¹⁵⁵ ZÁMEČNÍK, Stanislav. *Za hranicí lidskosti*. Praha: Paseka, 2010, s. 62. ISBN 978-80-7432-034-7.

na sobě měly buď leteckou kombinézu, nebo je do ledové vody umístily nahé... Když byly pokusné osoby při vědomí, trvalo vždy nějaký čas, než na ně začala působit takzvaná podchlazovací narkóza. Tělesná teplota byla měřena v konečníku nebo pomocí galvanometru zaváděného do žaludku. Snižování tělesné teploty na třicet dva stupňů Celsia představovalo pro pokusnou osobu otřesný zážitek. Při této teplotě vězni ztráceli vědomí. Následně byli podchlazováni až na dvacet pět stupňů.¹⁵⁶ Po dosažení určitého stupně podchlazení byli někteří vězni vyjmuti z vody a došlo k zahájení různých záchranných opatření. Jiní byli v bazénu ponecháni až do klinické smrti.¹⁵⁷

Odhaduje se, že pro 360 až 400 pokusů v ledové vodě bylo použito cca 280 až 300 válečných zajatců, politických vězňů a příslušníků neněmeckých národů, z nichž 80 až 90 vězňů zemřelo. Dr. Sigmund Rascher prováděl navíc doplňkové experimenty, ke kterým bylo „použito“ 50 až 60 osob, z nichž 15 až 18 zemřelo.

5.4. Regenerace kostí, svalů a nervů a experimenty s transplantacemi kostí

Série ortopedických pokusů byla zahájena Karlem Gebhardtem na podzim roku 1942. Pokusy se zakládaly například na tom, že zdravým ženám z Polska byly kladivem lámány kosti z důvodu co nejméněššího napodobení válečných zranění, aby na nich mohly být následně zkoušeny různé způsoby léčení. Taktéž byl nesporně prokázán případ Gebhardtova soukromého pacienta, kterému byla implantována lopatka přivezená z Ravensbrücku, odňatá choromyslné vězeňkyni. Ta byla ihned usmrcena injekcí Evipanu.¹⁵⁸ Běžně se prováděly pokusy, při nichž byly z těl vězňů vyňaty velké části kostí, nohy odříznuty v kyčlích, docházelo k transplantacím kostí a kostních štěpů apod. Němečtí lékaři preparovali ze zdravých táborových vězňů svaly a nervy, aby se je pokusily transplantovat do těl jiných

¹⁵⁶ SPITZOVÁ, Vivien. *Ďáblovi doktoři: Zpráva o hrůzných nacistických experimentech na lidech*. Praha: BB/Art, 2009, s. 133. ISBN 978-80-7381-530-1.

¹⁵⁷ ZÁMEČNÍK, Stanislav. *Za hranicí lidskosti*. Praha: Paseka, 2010, s. 64. ISBN 978-80-7432-034-7.

¹⁵⁸ Evipan, neboli Hexobarbital (INN) je barbiturát s hypnotickými a sedativními účinky. Používal se taktéž ve 40. a 50. letech 20. století k vyvolání anestezie při chirurgických výkonech.

věznů.¹⁵⁹ Tyto pokusy končili trvalou invaliditou a zmrzačením, nebo ve většině případů rovnou smrtí.

Výňatek ze svědectví Władisławy Karolewské, proneseného u norimberského procesu: „V nemocnici mě strčili do postele a pokoj, do kterého mě umístili, zamkli. Pak přišla německá sestra a dala mi injekci. Po té injekci mi bylo špatně a zvracela jsem a byla velmi slabá. Pak mě dali na pojízdné lůžko a odvezli na operační sál... Potom jsem ztratila vědomí, a když jsem přišla k sobě, zjistila jsem, že jsem v nemocničním pokoji... Třetího dne mě položili na pojízdné lůžko a odvezli do převlékárny. Tehdy jsem znovu uviděla doktora Fischera. Měl na sobě plášť, jaký nosí chirurgové, a na ruku gumové rukavice. Oči mi zakryli plachtou a nevěděla jsem, co se mou dělají, znovu jsem ale cítila velkou bolest a měla jsem pocit, že mi z nohy něco vyřezávají... O dva týdny později nás znovu odvezli na sál, kde se operovalo, a položili na operační stůl. Sundali nám obvazy a to bylo poprvé, co jsem spatřila svou nohu. Rány byly tak hluboké, že jsem viděla kost...“¹⁶⁰

5.5. Experimenty s tyfem

Důvody pro počátek experimentů s tyfem byly jednoduché, po napadení Ruska Německem tato nemoc kosila německé vojáky. Nacisté byli přesvědčení, že onemocnět skvrnitým tyfem je již nemožné, protože existovaly moderní hygienické prostředky zamezující zavšivení německého vojska.¹⁶¹ Nicméně opak byl pravdou.

Podnět k výzkumu tyfu tentokrát nepřišel od SS, ale přímo od zdravotního odboru Říšského ministerstva vnitra v čele se státním tajemníkem Leonardem Contim¹⁶²

¹⁵⁹ ZÁMEČNÍK, Stanislav. *Za hranicí lidskosti*. Praha: Paseka, 2010, s. 97. ISBN 978-80-7432-034-7.

¹⁶⁰ SPITZOVÁ, Vivien. *Ďáblovi doktoři: Zpráva o hrůzných nacistických experimentech na lidech*. Praha: BB/Art, 2009, s. 163. ISBN 978-80-7381-530-1.

¹⁶¹ ZÁMEČNÍK, Stanislav. *Za hranicí lidskosti*. Praha: Paseka, 2010, s. 110. ISBN 978-80-7432-034-7.

¹⁶² Byl říšským vůdcem lékařů.

a od *Kochova institutu*, jehož prezidentem byl profesor Eugen Gildemeister. Samotný „výzkum“ tyfu probíhal od prosince 1941 do března 1945 a k těmto účelům byli využíváni vězni koncentračních táborů Natzweiler a Buchenwald. „Jeho smyslem bylo vyhodnotit jednotlivé vakcíny proti tyfu, žluté zimnici, černým neštovicím, paratyfu A a B, choleře a úplavici. Nacističtí lékaři doufali, že se na jeho základě podaří vyrobit sérum pro léčbu tyfu.“¹⁶³

Za zločinné jednání při experimentech s tyfem byli obžalováni Hoven, Rose, Mrugowsky, Sievers, Rudolf Brandt, Schröder, Genzken a Handloser, ale většinu pokusů v Buchenwaldu měl na svědomí neblaze proslulý lékař známý jako dr. Ding (vlastním jménem Schuler), který však na konci války spáchal sebevraždu, a proto nemohl být za své činy následně souzen.

O praktikování pokusů s tyfem na věznicích vypovídal v Norimberku svědek obžaloby, lékař a bývalý vězeň, dr. Eugen Kogon: „Poté, co bylo 40 až 60, někdy až 120 osob vybráno k sérii experimentů, vyčlenili z nich jednu třetinu a zbývající dvě třetiny byly očkovány ochrannou látkou, nebo v případě, že se jednalo o chemický prostředek, jim byl vpraven do těla jinak... Infekce byla vyvolána několika způsoby. Vir jim byl vstříknut do těla injekcemi s čerstvou krví buď nitrožilně, či přímo do svalů. Zpočátku také tak, že jim rozdrásali pokožku nebo provedli na paži malou incizi...“

Zbývající třetina vězňů byla využita k zachování tyfoidní kultury. Jednalo se o takzvané přenašeče, každý měsíc tuto funkci přebíralo tři až pět osob. Infikovány byly pouze proto, aby se zajistil permanentní přísun čerstvé krve nakažené tyfem. Takřka všechny zemřely.“¹⁶⁴ Nacistickým lékařům bylo během procesu prokázáno, že experimentů se skvrnitým tyfem bylo podrobena 729 osob, z nichž 154 zemřelo.

¹⁶³ SPITZOVÁ, Vivien. *Ďáblovi doktoři: Zpráva o hrůzných nacistických experimentech na lidech*. Praha: BB/Art, 2009, s. 240. ISBN 978-80-7381-530-1.

¹⁶⁴ SPITZOVÁ, Vivien. *Ďáblovi doktoři: Zpráva o hrůzných nacistických experimentech na lidech*. Praha: BB/Art, 2009, s. 242. ISBN 978-80-7381-530-1.

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo objasnit pojem rasová hygiena v nacistickém Německu. Dále jsem chtěla poukázat na to, že popisy (jak pozitivní, tak samozřejmě i negativní) jiných lidských ras nebyly z počátku jen výsadou nacistů, ale že tato věda ovlivnila myšlení velikanů té doby i jiných moderních národů. V dnešní rovnoprávné době zcela nevídaná a společností odsouzení hodná činnost, v minulosti však zcela běžná věc, jak se mohl čtenář přesvědčit v mé práci. Avšak pouze nacisté tyto názory převedli do reality a nechali je ohledně činů proti lidskosti narůst do absurdně hrůzných rozměrů. Z čehož vlastně vyplývá hlubší smysl této práce. Ač sama velmi dobře vím, že knih na téma nacismus a zločiny proti lidskosti bylo vydáno nepřehledné množství a taktéž bylo natočeno spousta filmů, jsem přesvědčena o tom, že i přesto všechno tato práce a téma celkově dovede čtenáře k hlubšímu zamyšlení stejně jako mě.

Za svůj život jsem na toto téma přečetla, trůfám si říct, většinu běžně dostupné česky psané literatury. Viděla jsem dokumenty s autentickými záběry z vyhlazovacích táborů natočené krátce po konci druhé světové války, které zřejmě pro svou surovost dnes v televizi uvidíme jen zřídka. Mnohokrát jsem navštívila ghetto Terezín a Malou pevnost, strávila celý sychravý listopadový den v osvětimském komplexu, tak i přesto všechno nebudu schopná do konce života pochopit, jak se tato zvěrstva mohla dít a navíc v tak masovém měřítku. Najednou bylo v rámci této pseudovědy pohlíženo na některé lidi jako na méněcenné. Ztratili svou důstojnost, byli v lepším případě bráni jako prostředek, v tom horším bohužel jako parazit, kterého je třeba jednou pro vždy zlikvidovat.

Doufám, že všechna tato fakta dovedou čtenáře nejen k zamyšlení, ale také k uvědomění si, že je nezbytně nutné si neustále tuto smutnou kapitolu našich dějin připomínat. Bohužel je smutnou pravdou, že se v současné době z různých stran stále častěji objevují tendence k popírání existence holokaustu, a zde se právě skrývá skrytá hrozba, protože pokud člověk skutečně zapomene na chyby, jaké učinil on či jeho předci, nemá daleko k jejich opakování.

Seznam použité literatury

BAUER, Erwin; FISCHER, Eugen; LENZ, Fritz. *Grundriss der menschlichen Erblichkeitslehre und Rassenhygiene*. München. J. F. Lehmanns Verlag, 1921.

BEDÜRFTIG, Friedemann. *Třetí říše a druhá světová válka: Lexikon Německého národního Socialismu*. Praha: Prostor, 2004.

BINDING, Karl; HOCH, Alfred. *Die Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens*. Lipsko: F. Meiner, 1920.

BUBENÍČKOVÁ, Růžena; KUBÁTOVÁ, Ludmila; MALÁ, Irena. *Tábory utrpení a smrti*. Praha: Svoboda, 1969.

CLAYOVÁ, Catrine; LEAPMAN, Michael. *Panská rasa: nacistické Německo a experiment Lebensborn*. Praha: Columbus, 1996.

DARWIN, Charles. *O vzniku druhů přírodním výběrem*. Praha: Academia, 2007, ISBN 978-80-200-1492-4.

DE GOBINEAU, Arthur. *O nerovnosti lidských plemen*. Praha: Orbis, 1942.

FREUD, Zikmund. *Tři úvahy o sexuální teorii*. Praha: Nakladatel Alois Srdce, 1926.

GLAZAR, Richard. *Treblinka, slovo jak z dětské říkanky*. Praha: G PLUS G, 2007, ISBN 978-80-86103-96-9.

GROTJAHN, Alfred. *Erlebtes und Erstrebtes*. Berlín, 1932.

HILBERG, Raul. *Pachatelé, oběti, diváci: Židovská katastrofa 1933-1945*. Praha: Argo, 2002. ISBN 80-7203-472-3.

HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. Otakar II, 2000. ISBN 80-86355-26-8.

HöSS, Rudolf. *Velitelem v Osvětimi: autobiografické zápisky*. Praha: Academia, 2007, ISBN 978-80-200-1471-9.

HUGHES, Matthew; MANN, Chris. *Hitlerovo Německo: život v období třetí říše*. Praha: Columbus, 2002. ISBN 80-7249-123-7.

- HUME, David. *The Philosophical Works of David Hume*. Volume III, Bristol: Thoemmes Press, 1996.
- KATER, Michael H. *Hitlerjugend und Schule im Dritten Reich*, Historische Zeitschrift 228, 1979.
- KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Noc a mlha*. Praha: Naše vojsko, 1958.
- LANG, Hans Joachim. *Ženy z bloku 10*. Praha: Ikar, 2014. ISBN 978-80-249-2394-9.
- LIFTON, Robert Jay. *Nacističtí lékaři: medicínské zabíjení a psychologie genocidy*. Praha: BB/art, 2008. ISBN 978-80-7381-452-6.
- MÜLLER, Karl Valentin. *Rasse und Sozialismus, Süddeutsche Monatshefte*. 1927, s. 280.
- MINERBIOVÁ, Alessandra. *Nacismus*. Praha: KMa, 2007.
- NYISZLI, Miklós. *Byl jsem Mengeleho asistentem*. Praha: Academia, 2009, ISBN 978-80-200-1757-4.
- POSNER, L. Gerald; WARE, John. *Mengele – anděl smrti: úplný životní příběh*. Praha: XYZ, 2007. ISBN 978-80-87021-76-7.
- PLOETZ, Alfred. *Die Tüchtigkeit unserer Rasse und der Schutz der Schwachen. Ein Versuch über Rassenhygiene und ihr Verhältnis zu den humanen Idealen, besonders zum Socialismus. Grundlinien einer Rassen-Hygiene*. Berlin: Fischer, 1895, wieder BoD 2010. ISBN 1148798412.
- PROCTOR, Robert N. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1763-5.
- SEEMANN, Richard. *Cesta do Wannsee: Konečné řešení takzvané židovské otázky a germanizace českých zemí*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2008. ISBN 978-80-86057-51-4.
- SEEMANN, Richard (sest.). *Ghetto Litzmannstadt 1941-1944*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, Tereziánský památník. 2000.

SPITZOVÁ, Vivien. *Ďáblovi doktoři: Zpráva o hrůzných nacistických experimentech na lidech*. Praha: BB/Art, 2009. ISBN 978-80-7381-530-1.

STEHLÍK, Eduard. *Lidice: Příběh české vsi*. Praha: V RÁJI, 2004, ISBN: 80-86758-13-3.

ŠUSTEK, Vojtěch. *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava, Svazek 1*. Praha: Scriptorium, 2012.

ZÁMEČNÍK, Stanislav. *Za hranicí lidskosti*. Praha: Paseka, 2010. ISBN 978-80-7432-034-7.

ZÁMEČNÍK, Stanislav. *To bylo Dachau*. Praha: Paseka, 2003, ISBN 80-7185-536-7.

Internetové zdroje

BLODIG, Vojtěch. *Vznik ghetta* [cit. 5.12.2012]. poslední revize 26.9. 2011 [cit. 5.12.2012]. <<http://www.holocaust.cz/cz/history/jew/czech/terezin/terezin1>>.

Dachau [online]. poslední revize 23.1. 2012 [cit. 2.1.2013]. <<http://www.holocaust.cz/cz/history/camps/dachau>>.

Ghettoizace židovského obyvatelstva [online]. poslední revize 26.9. 2011. <<http://www.holocaust.cz/cz/history/jew/general/general8>>.

GASSE, Susann. *Nürnberger Rassengesetze 1935* [online]. [cit 2014-4-26]. Dostupné z <<http://www.judentum-projekt.de/geschichte/nsverfolgung/gesetze/>>.

Farní informátor: 28. neděle v mezidobí - 9. října 2005 [online]. [cit. 2013-4-9] Dostupné z <<http://www.pustimer-farnost.cz/farni/fa41.pdf>>.

Reichsbürgergesetz und Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre ["Nürnberger Gesetze"], 15. September 1935, und die beiden ersten Ausführungsbestimmungen, 14. November 1935 [online]. [cit 2014-4-26]. Dostupné z <http://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0007_nue&l=de>.

ŠTĚPKOVÁ, Tereza; BRÖSSLEROVÁ, Růžena; BEDNAŘÍK, Petr. *Osvětím* [online]. poslední revize 26.7. 2013 [cit. 3.1.2013]. <<http://www.holocaust.cz/cz/history/camps/auschwitz>>.

The Nubermberg Trials [online], Dostupné z
<<http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/nuremberg/nurembergdoctortrial.html>>.

Treblinka [online]. poslední revize 5.9. 2011 [cit. 3.1.2013].
<<http://www.holocaust.cz/cz/history/camps/treblinka>>.

Varšavské ghetto [online]. poslední revize 26.9. 2011 [cit. 2.1.2013].
<<http://www.holocaust.cz/cz/history/camps/varsava>>.

Summary

Racial hygiene in Nazi Germany

Bc. Klára Setničková

Dissertation called Racial hygiene in the Nazi Germany briefly describes the development of the world eugenics emphasizing in the first place its birth and development in Germany and its progressive applying in practice. Reader will find here information concerning the “negative“ eugenics covered by Nuremberg laws , sterilization and extermination of mentally ill people or people of “bad“ racial origin etc. Also the “positive“ eugenics will be mentioned, founding the Lebensborn houses, Germanization of the children etc. Then the work slowly goes toward the Conference at Wannsee, to the birth of the idea of final solution of the Jewish question, description of selected concentration camps and ghettos. As a logical outcome of this work I consider joining of the last chapter concerning the Nuremberg Process with German medical practioners charged of brutal experiments on people. Even description as such of the selected experiments is not missing, or mentioning of anthropological survey dealing with collections of Jewish skeletons differing from the norm. Also due to this collection many innocent any healthy people died. This dissertation strives to give a complete view of the issue of the Nazi racial hygiene from its roots when no one expected it was going to change into such a terrible size.